

rebellionē instituerāt, pacatā reliquit prouinciam: iam enim gens imperiis affueuit alienis: & deinde quieta manēs, in reliquū etiā nomē amisit: nemo enim Wādalici sanguinis deinde recordatur: omnes se Aphricanos habere, qui in Aphrica intra .CV. annos sunt exorti.

FINIT LIBER PRIMVS

INCIPIT LIBER .II.

Wādali quę
runt nouas
sedes.

Sedes patrię
Wādalorū.

Wandali in
Germania
magna.

Bohæmi in
Hercynia.

Hunorū socij
Bohæmi.

Frāci & Wā
dali socij.

• Eruentū est ad ea tēpora in cōmemoratione rerū Wandalicarum, quibus ea gens nouis etiā tunc sedibus quęrendis intenderat minuēde multitudinis causa: ita enim agente rerū natura, & eius gubernatore Deo, gens multiplicata est: ut non terra caperet, non alerent agri populum suū. Igitur cum Romano Imperio Maurici^o, Imperator Constantinopolitan^o preesset: gens Wādalorum, quam omnes iam usitato uocabulo Sclauonorū uocāt, partim Bohæmia, & Slesia, partim subiectis ad Danubiū terris sparsa, in Dalmatiā, Croatiā, & Histriā, sese diffuderat: cuius rei testes in principio operis acciuimus: ut fabula Bohæmorū de sua antiquitate coarguatur, contēdentiū suę gentis originē esse ex Croatia per Zethum: lōge enim uetustiores in sua prouincia sunt Bohæmi quę rentur ipsi: nam illorū & Ptolomeus & Tacitus recordant: alter sub Traiano, alter sub Hadriano Romanis Imperatoribus scribentes. Mirū uero debet uideri unde tanta gentis Wādalicę irrepsit ignorantia: quę tam late fusa per Germaniam magnā, sicut est hodie, sic fuit ab olim: & tñ Italicorū eam nemo attigit: nisi quantū ad eam pertinet expeditionem, quam, ut prædiximus, tertiā terrarū orbis partē in Aphricā occupādam fecere: & supra centum annos prouinciam, regno tenuere. Sub imperio uero Mauricij Imperatoris, quod dicere cœpimus, ad annum Domini DLXXXIII, iam primum Sclauinę gentis (quę ipsa Wādalica est, quod neq; Blondus, neq; docti alij inter Italcios aduertere) mentio incidit: quę ea Hunos fortissimū gen^o hominū, quod in Pannonijs ripā a nobis ulteriore Danubij, a memoria Attilę truculētissimi regis accolebat, est tutata. nam Mauricius Imperator misso in expeditionē filio ac socero, Hunos uehementer urgebat: ut iam aliqñ regredi in regionē suam meditarētur: tñ ad proximam Sclauorū, ut ait Blondus, hoc est Wandalorū gentē, quę non alia quę Bohæmorum fuit intra Hercyniā habitās, cōuersa, auxiliū implorauit & impetrauit. Nam a ripa Danubij ulteriore abierāt pridē Wandali in Gallias: ex eadem Odoacer mouit in Italiā. Ergo quos inuocauere Huni non erant nisi Bohæmi, & qui proxima eis loca tenuerūt, uno sermone, iisdem moribus, Wandali. Hic uide quale fuerit, Hunorū nationem pene integris Romanis uiribus terribilē, in fidē ac defensionē Sclauorū, hoc est, Wādalorum conuolasse: societateq; eosdem Wandalos inisse cum Francis, qui nunc Franciones, cūq; Bauaris, quos Baioarios ueteres, & alij Auares dixe-

re: denique cum Longobardis, qui iam dudum transibant in Italiam. Wandalos uero Bohemos semel excitatos, sumptis armis in Dalmatiam, Croaciam, Histriamque comigrasse: ibique fixisse sedes, quas tenent in hodiernum: inde quoque suppetias, laboranti nonnumquam ab Saracenis, Italiae fortiter tulisse: quod suo loco commemorabitur.

Wandall contra Saracenos

• CA. II.

Inc attendat uanitate sue fabule Bohemi: qui se ortos Dalmatiam siue Croacia, indeque aliquando populariter emigrasse se iactant: ignorantes gentem suam potius in Dalmatiam per haec tempora Mauricii Imperatoris trāsisse: teste introducit Blodus Gregorium Summum pontificem, cuius uerba supra retulimus, Histriae episcopos super ea irruptione consolantis. Inquit doctus idem prescribit: quod supra in huius libri praefatione ostendimus, unam esse gentem Russorum, Polonorum, Bohemorum, Dalmatarum: eius etiam partem inter Saxones ait consedisse: testis est una, quod sepe diximus lingua, sub ea uarietate, quae in eadem sermocinatione solet contingere, in multas prouincias dispersa. Ergo a mari Germanico ad Mediterraneum usque hoc tempore Wandali habitauerunt: quando a Rugia maritima ad Pomeranos: inde ad Marchitas & Slesitas, quibus proximi sunt Bohemi: inde ad Pannonias, quas sub Constantino Magno acceperunt: a quibus ad Dalmatas & Histros in littore maris Mediterranei habitantes, proximum est transitus. Inde facilis est coniectura Herulos, quos supra ostendimus primos inter externos regno tenuisse Italiam, huius fuisse gentis portionem, tam late per Germaniam fuisse, tamenque multas prouincias insidentis. Priusquam tamen ad nostram gentem, hoc est, Wandalos, qui nunc inter Saxones sparsi, tenues ostendunt suae antiquitatis reliquias, redeamus: ea commemoranda sunt, quae magnorum testimonio authorum, ab gente Wandalarum uel in Gallijs, uel in Italia sunt peracta. Testatur Robertus nostri temporis Gallorum historicus, etate Karoli Martelli, magni per Gallias ducis, qui pro rege Franciae tum maior domus regnum magnifice administrauit circa. CCCLXX. annum a Christo, Wandalos agmine facto in Gallias transisse, querendis nouis sedibus more patrum, quibus id feliciter euenisse audierat. uerba scriptoris ad fidem ponenda putauimus. Per id tempus Wandali sedibus suis relictis, cum finitimos populos uexassent, in Franciam crudeli agmine ad Senonas usque irruerunt: sed impetu in eos facto uerbis antistes Obbo obsidione liberata ciuitate, hostem in fugam uertit. Tam breui rem pro suo more Robertus absoluit: sed unde uenerint Wandali ostensurus, pene fit ridiculus: Huius, inquit, gentis Wandalarum origo, sicut & Hunorum atque Gothorum a Scythia esse traditur: qui patria a Gothis pulsi, indeque ad Danubium fugientes, cum illas sedes longo satis tempore habuissent, Gimerich Gothorum rex eos a Danubio proturbat: coacti igitur Romanorum legibus audire, a Constantino incolendi locum impetrant: Pannoniamque annis. LX. obtinuerunt: donec Stilico aduersus Archadium Honoriumque Imperium affectas, Wandalos in societatem belli acciuit. Qua occasione excitati barbari, per Gallias primum diu grassantes, inde a Gothis pulsi in Hispaniam transgressi, Hispalim ciuitatem obtinuerunt: cuius omnem late regionem Wandali de suo nomine dixerunt. Sed cum Honorius doleret Go-

Carpit Bohemos de ignorancia suae originis.

Patriae sedes Wandalarum

Heruli sunt Wandali

Robertus historicus

Wandali in Franciam

Robertus ridiculus

Hispalia sub Wandalarum

thos Gallias uastare, Hispaniã illis permittit: unde non multo post Wãdalos eiectos, Aphricã petere coggerunt: ubi ad Bellisarij tēpora incolentes, Iustiniani edicto, per Bellisariũ gentē & regnũ amiserunt. Sic Robertus, hoc aut̄ est ostendere exitũ Wãdalorũ qui Aphricã tenuerunt: non est docere unde uenerint, qui sub Karolo Martello Frãciam uastarint: quod hic locus deposcebat.

CA. III.

Tñ in eap̄sa cōmemoratione permulta friuola & ficta leguntur: quis uero mirabit̄ hunc hominẽ uana de Wandalis scripsisse: qñ tam multa cōmentitia de suę gentis, hoc est, Francorũ origine ille contradidit: quod etiã alio loco monstrauiꝰ. Troianã, inquit, originẽ habuere Franci: Sicãmbriã ad Meotidas paludes urbem insignẽ coluere: unde Valentiniani iussu expugnauere Alanos: quo merito per decenniũ tributo liberi fuere, sed exacto tempore illo, cum censum negarēt, ab eodem Imperatore expugnatos, in Germaniã trãsisse. Hęc est Gallorũ omniũ cantilena ab Roberto renouata. Troianos origine Francos quis credat, nullis per tot secula ducibꝰ cōmemoratis: quasi nulla gens clara prodierit nisi illa stirpe: de qua cum Romani glorientur, Franci quoqꝰ, si dijs placet, eo se cōtulerunt. Sicãbria uero non ciuitas sed regio fuit: non ad Meotidas, sed Renũ, teste Ptolomeo Straboneqꝰ, & in Cōmentarijs Cęsare. Sed eo confugiunt, ut geminã fuisse contendãt Sicãmbriã: credamus si uel unũ testẽ producant: sed cōmentitiã rem esse sequentia monstrabunt: nam q̄ aiunt illos iussu Valentiniani expugnasse Alanos, uanũ est: nam Valentinianus nulla ad Meotidas habuisse bella memorat: præsertim cum Alani iam in media agerēt Germania cum Sueuis & Wãdalis: postea in Gallias & Hispanias, quod Romane docent historie, cōmigrãtes: Saxones uero qui rebellionem intētarunt illa tempestate, per Sicãmbros, hoc est, Frãcos Germanos crediderim compressos Imperatoris iussu, Orosio teste. Saxones inquit, gentem inuijs paludibus fisam Romanis prouincijs irruptionem meditantē, per Sicãmbros cōpescuit. Nam, quod sequitur, post decenniũ Sicãmbros tributa negãtes ab eodem Valentiniano deletos friuolũ est cũ solis undecim annis in Imperio fuerit, nec initium imperij eius bella habuit ad Meotidas. Sed totam hanc fabulã subruit, que sequitur narratio. Qui superfuere cędi Sicãmbros, ait in Germaniã trãsisse: ibiqꝰ Frãcos, hoc est liberos appellatos. Possum docere multis testibꝰ, Orosio, Hieronymo, Eutropio, Paulo diacono: Francos diu ante tempora Valentiniani in Germania habitasse. Flauius Vopiscꝰ qui uitã Aureliani Imperatoris misit in literas, inter cętera commemorat. Idem inquit, Aurelianꝰ apud Mogũtiacũ tribunus legionis sextę Gallicanę, Frãcos irruentes cum uagarētur per totam Galliam, sic affixit: ut trecentos ex his captos septingentis interemptis sub corona uendiderit. Ecce Franci in Gallijs uincunt̄ ab Aureliano, nec dum Cęsare: qui plus centũ annis ante primum Valentinianũ imperauit. Deinde Eutropius de temporibus Diocletiani: Franci inquit, & Saxones mare infestabant quibꝰ Carausius dux præficitur comprimēdis. Sed cum nec præda integra prouincialibus redderet, nec Imperatoribꝰ mitteret, ue-

Cōmentitia
de Francis.Auctor re-
bat scripto-
res Gallos.Alani in me-
dia Germa-
nia egerunt.

Saxones.

Frãci diu in
Germania.Frãci in Gal-
lijs uicti.

nit in suspicionē p̄fectus, q̄ barbarorū aluerit audaciā: ut ille spolijs eorū potiretur. Diocletianus aut̄ multo tempore p̄cessit in Imperio Valentini anum, sub quo Franci iam mare Britannicū infestauere Hieronym⁹ aut̄ in Hilarione tradit temporibus Constantij Cæsaris, missum sancto patri liberandum demone iuuenem ex Francia: ea, inquit, prouincia media est inter Saxones & Suguos. Quid potest dici expressius? Orosius aut̄: Valētinianus, inquit, Saxones gentem in oceani littoribus & paludibus inuis sitam uirtute atq; agilitate terribilē, Romanis finib⁹ irruptionē iamdiu meditantem, in Francorū finibus oppressit. Sic Orosius non in Alanos, sed Saxones: non in Meotidis paludibus, sed oceani gentem, in Frācorum finibus (quos olim dictos inueniet Sicambros, qui diligenter Ptolomeū inspexerit) esse repressam & edomitam. Quam rem huic negotio extraneā, huc tñ introduxi: ut uideam, quā fidē faciat in origine Wandalarū cōmemoranda, qui in suę gētis antiquitate describēda tantū a uero abfuit. CA. III.

Franconia
olim Frācia.

Saxones uin
cuntur.

Tamem quāle sit quod de Wandalarū tradit origine uideamus.

a A Scythis producit gentis originem. Sic solēt etiā Italici in uastā illam Scythiam recurrere quoties ignotē sibi gētis nomen occurrat. Non legerat Tacitum in Germania, qui uetustissimā Wandalarū originem in ea prouincia demonstrat. Non uiderat Berosum Babylonicum, sacerdotem, antiquitates gentium ex officij publici ministerio scribentem: qui Tuiskonem Noē post diluuiū primogenitū filium, docet omnia impleuisse cōfinia, intra Tanaim & Renum, filiosq; habuisse Hunum, Wandalum, Mannū, Suguū, Marsum, Gambriuiū. Vnde liquido apparet, non modo Wādalos: sed & Hunos non esse Scythas, Asiaticos, sed Europeos homines: quod etiam alibi ostendim⁹: sepiusq; dicendum est pro rei nouitate q̄ haec nobis Berosus incōpertus erat. Sarmaticos cāpos etiā nūc latissimos, olim Huni Wandalicq; impleuerunt: quos nūc tenent Tartari. Et Hunorū quidē nomen interiit, deletum in Pānonijs per magnum Karolū quod in Saxonia mōstrauimus, Wandalarum aut̄ latissima natio, usq; hodie permansit in multis prouincijs, depulsa Sarmaticis campis, sed uberiores inde naēta prouincias. Magnā tamē hodie suę gentis partem ibi recognoscit Russos atq; Polonos. Nam illę sunt partes Wandalarū in magna Germania. Quia Gothis aliquādo pulsa sit pars gētis, non inficiamur. q̄ q̄ a Cōstātino Magno sedes meruerint ad ripam Danubij, & inde in Gallias & Hispanias, & demū in Aphricam transferint fatemur: sed non est hoc ostēdere unde prodierint, qui sub Martello Gallias infestarūt. Ego ex his fuisse cōtendo, qui littora maris Germanici, etiam post hāc etatem diu tenuerunt: in quibus uetus rerum uocabulum permanebat, ut Wandali etiā tūc dicerent cū alię gētis hui⁹ portiones, in suis prouincijs, mutatis nominibus, aut Russi, aut Poloni, aut Bohœmi, aut Dalmatę iā dicerent. V.

Wādalorum
origo.

Tuiskonis
filij.

Tartari in
Sarmatia.

Wandali in
magna Ger
mania.

i Nterim Wādali ex Bohœmis & Slesia ac uicinis regionib⁹ profecti, Histriam, Dalmatiā, Bosnam, Croaciā, Stiriā, Russiā, impleuerunt prouincias, quę tum nominū distinctio non erat, sed postea emerfit. Vno aut̄ tum nomine Sclauī dicebant, & omnis prouincia ex illis

Wādalorum
migratio.

Carentanica.

Arnefrites
Dux occidit.Wādali fu-
garūt Sara-
cenos ex Ita-
lia.Burgundio-
nū regnum
fundatum.Drusus &
Tiberius re-
pulerūt Wā-
dalos.

in initio Sclauonia abolito uero & antiquissimo nomine Wādalarū. Nec tñ quieti his puincijs cōfederunt. Carētania pars est Dalmatię regionis, quā corrupto (ut fit) nomine, hodie Carinthiam uocāt. In eam Arnefrites, Lupi ducis Longobardorū, filius, paternā ditione pulsus, ex Italia se cōtulit: auxilia rogans ad recuperandum Forumiulij: nec frustra implorauit. Nā manum inde non contemnēdam secū traxit in Italiā: qua Arnefrites adulescens Foroiulianos fines improuisus irrupit: Improuidus & ipse, in exploratis hostium apparatibus, & cum iam Nemaso admouisset castra, opido munitissimo, eriperūt ex insidijs, parati in preliū Longobardi. Caritanis ad subitū incursum territis, Arnefrites fugiēs, occidit: Carentani dissipantur. Ea re in prouinciam nunciata, publico cōsilio, bellū a gente Wandalarum suscipitur: magna mole, ut uim & cladem suorū Carētinorū ulciscerentur, expeditionem in Italiam faciunt. Sed is fuit apparatus regis Grimoaldi, motus magnos presentientis, ut nihil tum proficerent. Quia uero gentis huius usq; quaq; diffuse, prosequi historiam infinitum est: nec a me tantum opere desumptum: uno preclaro cōmemorato, huius Wandalarū portionis facinore, ad alia que suscepi diuertar. Lōgo post eā memoriā tempore: cū iam Wādali aliquot seculis in puincijs, quas dixim⁹, coaluissent: magno fuere Italię presidio. Prim⁹ Otto Romanum regebat Imperium, cum Saraceni in Italia ad Garganum montem cōfessent: & ex eo loco proximisq; Sipontino sinu magnam Italię partem uexare soliti: Indignum iudicantes Wandali (quos illi Sclauos dicere, tum & etiā nūc, cōsueuerunt) magnis agminib⁹ duxere in Saracenos, & foeliciter prosperati omni exturbant puincia: fuerūtq; hi, qui sub Sueropilo rege Dalmatię, annitēte Hadriano. II. Romano pōtifice fidē Christi accoeperunt. CA. VI.

Riusquam ex peregrinatione domum repetam: quia omnium testimonio scriptorum Burgundiones ex Wandalis prodierunt: eius gentis exortum procursumq; usq; in hodiernum, paucis libuit attingere: ut hac quoq; parte, sua laude non fraudetur gēs Germanica Wandalarū. Plenam autē historiam polliceri non possum⁹, q̄ annales eorū non tenemus, quam habent ipsi in sua regione uberrimā, & Gallicę, & Latine scriptam. Hęc ergo Burgūdionum Wandalarū gens, regnum diu nobile in preclara Galliarum parte fundauit ac tenuit: nomine etiam nūc potissimū permanente. Pliniū probatissimū authorem, prima frōte locamus, ad ferēdū super hac re testimonium. Genera inquit Germanorum quinque, Wandali, quorum pars Burgundiones: Varini, hoc satis nobis. Augusti quoq; tēporibus (ut refert Corneli⁹ Tacit⁹) ea pars Wādalarū, quib⁹ Burgundionibus etiam tum fuit nomen, ad octuaginta armatorū milia ulteriores Reni ripas infederāt: quos Drusus & Tiberi⁹ Cęsares, post subactā interiorē Germaniā in sedes proprias repulerunt, & extra urbes munitaq; loca dissiparunt: a quibus uicatim habitandi ritibus (quos patrio gentis uocabulo, burgos appellant) eos Burgundiones fuisse appellatos tradit Orosius. Sub imperatore autē Valentiniano, ad burgos in ripa Reni redierunt, ibiq; reuerētia tanti Imperatoris eos cohibuit. Sed sub Honorio iam sum-

pta audacia, Renū trāsierunt. Erant autē in eorū cōmilitio tum Alani; Sue-
 uos autē, & in Eduis, & circum ea loca repertos, in suā aduersus Romanos
 societate facilliter traxerunt. Fuisse autē tradunt ab aliquib⁹ trecēta; ab alijs
 quadringēta armatorū milia, quę uxores filiosq; non minorē mortaliū nu-
 merum, secum duxere. Erāt autē tum in Gallijs Franci Germani. Eos autē
 primus Romanorū ducum domuit in patria (olim Francia, nūc gallis, uerū
 nomen surripientib⁹ Frāconia) Constantius Magni Cōstantini filius; Ea-
 demq; tunc accepta clades effecit, ut usq; ad tempora Archadij & Hono-
 rij Imperatorū, fuerint in sua patria quietissimi: Sed eorundem Imperatorū
 anno .VII. mutandi soli & melioris querēdi gratia, patrijs sedib⁹ relictis,
 Renū trāsmiserūt: & apud Treuiros, Matricorēses, qui & Metēses, & Leu-
 cos, qui & Tullēses, Veredunēsesq; cōsederant: quos, Sueuis ob uetustas
 similtates instigantib⁹, Wandali Burgundiones & Alani Renū per uim
 & arma retransire & in Franconiā se recipere cōpulerunt. Quib⁹ ultra Re-
 num retropullis, Wandali, Alani & Sueui, ad diripiēdas uastādascq; Gal-
 lias, sunt profecti. Burgundiones autē Wandalarū pars, qui tamdiu in Bur-
 gis ad Renū cōsederāt, a gentilibus suis, uolentib⁹, sunt separati. Eorū tñ so-
 cietate freti, Renū trāsierūt: alijs ultra tendentib⁹ sedes ipsi capere cōstitu-
 erunt: easq; delegerūt apud Eduos, Vefontios, Lingonas, Cabilonēses &
 Matisconēses: In quibus proximisq; ciuitatib⁹, ad hęc usq; tēpora, mansere
 ut ipsis in locis pars regionis, quę pri⁹ Gallia Belgica fuit dicta, annos iam
 supra mille Burgūdia nominetur. Non suscepti exinde gētis preclaras res
 stilo celebrare: cōtent⁹ principū & regū successiones ad nostra tēpora de-
 ducere, q̄ apud eā gentē plenissima de reb⁹ gestis tenet historia. VII.

Nuus erat post natū Christū. CCCCXV. cum Burgundiones
 a Wandali Galliam Belgicam apprehenderunt, sedes in suas habi-
 turi. Creauerāt autē sibi ex suis regem Gondochium, qui strenue
 rem administrabat: cēsis in prouincia Romanis omnibus, qui sibi aut fu-
 ga aut latibulis non cōsuluerunt. Nullū tum ab Imperatore Honorio aut
 ab uniuersa Italia presidium sperabat: q̄ Gothi in Italia, capta urbe Roma
 grassarent. Galliarū uero pars maxima, preter eam, quam Burgundiones
 Wandali apprehenderant, a ceteris eius nationis hominib⁹, quibus Sueui
 & Alani bello socij erant, uastabatur. Honorio autē, ut exoneraret Italiam
 Gothis, permisit illis Gallias, iam ab exteris nationib⁹ infestas: ut in se uer-
 se nationes gentium, mutuis se uulnerib⁹ attererent, & lucro Romani Im-
 perij, in se mutuū ferrū acuerunt. Prosperatū est autē hoc Imperatoris con-
 silium. Nam Gothi duce Aftaulpho Gallias ingressi, Burgūditiones qui-
 dem intactos preterierunt, q̄ iam fixis munitionib⁹ sedes sibi firmauerāt:
 non facile expugnabiles. In ceteros autē Wādalos cum Sueuis & Alanis so-
 cijs cōuersi, eos Gallijs cedere, & in Hispanias transire perpulerunt: quod
 suis locis in Gothia & in hac superius Wandalia ostendim⁹. Sed, q̄d huic
 loco proprium est, Burgūditiones acceptis sedibus sacram Christi religio-
 nem pro magna sunt parte amplexati: unde etiā ad Frācos, postea Germa-
 nicam gentē, in eisdem Gallijs regnū nobile proxmis annis fundātem, per-

Vxores & fi-
 lij in castris.

Frācones in
 Gallias.

Redeunt in
 patriam.

Wādali usq;
 nūc in Gal-
 lijs.

Gōdochius
 Rex.

Sueui &
 Alani socij
 Wandalarū.

Wādali & so-
 cij in Hispan-
 ias.

Gondiacus
Rex moritur

uenit: quod suo loco docebitur, Lupicin⁹ tantę pietatis minister & aposto-
lus gentis memoratur. Gondiacus aut prim⁹, quem dixim⁹ Burgundionū
rex, rebus per omne regnū cōpositis, in pace quieuit, cum annis circiter uis-
ginti quatuor, regno p̄fuisset. Alij tradunt illum prius ab Ecio Romano,
patritio uictum, ad Romana fēdera esse protractū: inde ab Hunis oppres-
sum. Certum est tamen, in magna illa pugna Eci in Attilam, Burgundio-
nes fuisse, in parte Eci uictrice, non mediocrem sibi gloriā ex eo p̄lio, &
Romane ditioni p̄cipuā fidem impleuisse. CA. VIII.

Gondiaci
filij.

Ondebaldus & Gondesilus filij fuere Gondiaci: qui paternā diti-
onē hereditario sibi iure uēdicarēt. Sed qm̄ nō ex equis partibus
diuiserūt: maiores & duplas partes sibi uēdicāte Gōdebaldo,

Cedes fra-
terna.

fraternam ea res emulationē & simultatem, plusq̄ civilem excitauit. Ter-
tius erat frater Childibertus, uir tranquillī animi: nec sic tñ fratris Gonde-
baldi gratiam promeritus. Nam regni auidus occupādi, fratres de medio
tollere cōstituit. Idēq̄ aggressus, primum in Childepertū perēgit. Nam eū
nihil tale a germano metuentem, oppressit, & crudeliter extinxit: uxorem
eius ligato in collum saxo, in profluentem abiēcit: duos filios gladio p̄e-
mit: totidem filias amici subduxere morti: quarum natu maior Sedeolenis
ta Christo se deuouit. Junior aut Clotidis, ad nuptias Francorū regis Clo-
douei peruenit: mulier animo & corpore egregia: que uirum suū Christo
lucrata ex infideli p̄fecit ut fidelis fieret. Gōdesilus frater, uidens Childe-
perti crudelem exitum ab germano, ueritus exemplum similis crudelitatis
ad Francos nouam tum in Gallijs gentem, e Germania profugit: cui iam

Sequitur in
foemellas.

Rex Francie
sic Christi-
anus.

Clodoue⁹, post patrē Merouēū, regnabat. Exceptus est aut perbenignē,
q̄ rex ille, ut dixim⁹, neptē eius Clotildim cōiugem teneret. Rex uero &
uxoris instantia, primum Christo credidit, cum magno p̄lio ab Aleman-
nis urgeret, uotum emisit, si uictoriā dei, quem Clotildis coleret, auxillio
assequeret: eius se in reliquum tēpus futurū cultorē. Vicit, & credidit, ba-
ptisatusq̄ est ab Remigio Remorū antistite. Cum autē uxor illi patris &
matris indignam ab Gondebaldo necem sepe ante oculos querelis reuoca-
ret, Gondesilus quoq̄ fratris accusator accederet: simul Burgundionū in-
hians regno, facile in sententiā trahitur Clodoueus, ut bellū suscipiat in regē

Gondebald⁹
uictus.

Burgundionū. Non segnis illi Gondebaldus, iam p̄sciū futuri motus,
illi paratus occurrit: sed cōmisso p̄lio, Francis par esse non potuit, q̄ mul-
ti in sua gēte illū destituerēt, fratrem sequuti. Itaq̄ uictus profugit: sed tñ
in regis Francorū manus peruenit: unde se multo auro, quo diues abunda-

Triburarius
Gondebald⁹

bat, redemit: pactus annua Francis dare tributa. Quibus inter se firmatis,
Francus relicto satis ualido ad frenandū impetū p̄sidio, sub manu Gōde-
sili, in regnū reuertit. Sed ubi abfuere Franci, Gondebaldus promissi obli-

Gondebald⁹
rebellat.

tus, regnum pulso p̄sidio recuperat: tributa recusat: uicinā urbem, in qua
frater cum p̄sidio cōsederat, occupat: fratrem extinguit: uxorē cum liberis
incendio absumit: & Francis iam alteri bello implicitis, regnum suum Bur-
gundia, per Wandalos, ut supra memorauimus, fundatum, in pristinā re-
ducit, excusso iugo, libertatem. CA. VIII.

LIBRI II. CA. VIII. ET X.

Sigismundus & Gundibarus, illi superstites fuerunt filij, patris regnum propter uoluntate suscipientes, in fide Christi eruditi, & sacris eius religionis initiati. Imprimis Sigismundus Christo deuotus: Illustris enim puer, melior adulescens, cum adultam contigisset etatem, tanta illi incessit deuotio erga ecclesias, aut sanctorum limina: ut dies ac noctes, uigilijs atque ieiunijs, frequens perageret. Patre autem rebus humanis excepto, gens Burgundionum, licet magna ex parte gentilitatis adhuc sorderet errore, in Sigismundum tantum regem Christianum consensere. Republicam sollicitè, prudenter, fortiter administrabat: principali semper oculo, ad immortale dei regnum respexit: nihil intermittens, quod ad dei gloriam, & ad ecclesiarum honorem pertineret. Sortitus est coniugem, filiam Theodorum Gothorum regis, in Italia tum florentis: ex qua filium sustulit Sigericum: qua rebus humanis excepta, aliam superduxit, nouercali odio insectatam eum puerum, quem ex prima coniuge rex sustulit: profecitque, ut pater alias uir integerrimus, stimulis actus uxoris, filium suum iuberet occidi. Sed ille ad cor conuersus, plusquam dici potest indoles, emendandi criminis gratia, multum sibi laboris sponte desumpsit: precipua religione excolens locum Agaunum: ubi sancta Thebeorum militum corpora, pro Christo trucidata, quiescunt: cunctis illis partem in Christi regno habere desiderans, magnis sumptibus, templum primo inde monasterium erexit in loco: choros dei laudem assidue canentium, instituens ministris omnia prospexit ad uictum necessaria. Clotildis autem Francie regina, quia paternam ac maternam necem Clodoueus maritus ad plenum non uindicauit, post eius excessum, atque Gudebaldi mortem, ad filios conuersa, quos Clodoueo quatuor peperit: ultionem in Burgundos efflagitauit. Clodomirus maior natus filius, matris querimonijs incitatus, bellum suscepit in Burgundos: Sigismundus illi, ut poterat, occurrit. Magnis utrinque uiribus pugnatum est, sed cessit fortuna Franco. Sigismundus elabitur, & in solitudine se confert, orationibus, ac ieiunijs intentus: & ne agnosceretur, monachali tonsura deformatur & habitu. Francus interim rex Burgundiam accepit: Burgundiones iam sibi conciliatos, regem suum perquisitum, iubet adducere: qui inuenere latitantem, sub habitu regulari: tradunt hosti in manus: polliciti prius eum in tuta perducere. Clodomirus optimum regem Sigismundum, iubet cum filijs, & coniuge in puteum precipitari: Inde post triennium extracti, diuini Mauricij monasterio redduntur tumulati. Ipse rex miraculis clarescens, ascribi meruit sanctorum catalogo prodentibus signis.

Sigismundus
bonus rex
Burgundie.

Nouercale
odiu perniciosum.

Agaunum.

Vincitur Sigismundus.

Sigismundus
cum uxore &
filijs necatur.

Gundibarus
rex rebellat
Francis.

Rex Francorum
bello cadit.

Gundibarus frater regno succedit, ac regi Francorum statim rebellionem ostendit, defensurus regnum & patriam libertatem. Ducit in eum Clodomirus agmine magno: nec impiger Burgundio ueniendi occurrit. Tanto ardore cepta est pugna, ut ante alios elatus Francorum rex fortiter pugnas, imprimis caderet. Ea tantum fuit Francorum constantia, ut amisso licet rege, fortiter in pugna perstabant: Burgundionesque egerunt in fugam: sequuti, terram uastabant, uicos incendebant: & spolijs opimis ditati, in sua redierunt. Ita peracta est uindicta de parentibus Clotildis: non sine impedio proprii sanguinis. Pene excidit institutum: ut contra animi propositum, regum successiones pollicitus, rerum in gente magnarum texere instarem annales: sat fuerit

Lais regis
Burgundie.

initia regni tetigisse. Illud tñ adñciendū, quātū in ea gēte semper religio,
& diuini cultus amor floruerit. Nam Trophini⁹ rex ecclesiā in Auinione
fundatā cum circūiacente agro, sedi tradidit apostolicę. Gūtram⁹ rex fun-
dauit Gimniacū, a quo priorat⁹ Cluniacēsis exiuit. Gūtram⁹ alter apud
Cabilonē fundauit ecclesiā sancti Marcelli papę. Iohānes rex in Lugdu-
no fundauit ecclesiā cathedralē, Stephan⁹ rex, ecclesiā sancti Stephani: qđ
illi cognominis esset, instruxit regularē. Dioc⁹ rex fundauit Rezelai. Fu-
erunt deinde duo reges Sigismūdi, post primū, & secundū, terti⁹, & quar-
tus: qui multas ecclesias erexerūt. Sed & Rodulph⁹ rex cathedralē eccle-
siam apud Colonā supra Renū fundauit. deinde apud Moguntia, Stras-
zeburgū (nūc uocāt Argentinā) deditq; maiorē partē ditionis suę sacro
Romano Imperio: cum iam Cōradus. II. illi preesset, paulū supra millesis-
mum a Christo annū: unde usq; hodie perseverat illa Imperialis Burgun-
dia, quem comitatū dixere, in quo Vefontiu metropolis: cuius urbis me-
morā a primo Caio Cæsare perseverat. Ducalis autē Burgundia cum &
illa traderetur Imperio per eūdem Rodulphū, postea reuertitur ad regni
Frācie coronam cui etiam hodie paret.

CA. XI.

Vefontium
metropolis.

Maleficium

h maleficijs implicitū, uel alijs uijs, ne gigneret, emasculatū: Id cū
compertū haberet, odio Franci regis, Imperio se subiēcit, & eccle-

Dirantur ec-
clesie Reni.

sias Reni, quo Francis repagulū essent, ne in Germaniā irrumperēt, Ger-
manisq; presidio semper essent, locupletauit. Inde ille Trāsrenanę Germa-
nis opes: Inde Treuerensis, quę tota est in Gallicis finib⁹ opulentia. Habu-
it deinde domus Burgūdię præter Sigismūdū. I. de quo diximus, & alios
nōnullos, catalogo Sāctorū affcriptos: nam sanct⁹ Claudi⁹, Burgūdię co-
mes, archiepiscopus erat Vefontin⁹. Sancta Leonella, filia regis Burgun-
dię, ducissa fuit Lingonēsis, soror patris sancti Symphoriani, Clotildis re-
gina his annumeraret, si non cruēta patrię bella cōcitasset, primū per mari-
tum Clodoueū, deinde per filiū Clodomirū, in quo periit sanct⁹ Sigismū-
dus: & deinde ipse superimpēsus erat Clodomir⁹. Ex hoc autē ordine re-
gum fuit & ille Rodulphus, quē Itali cōtra Berengariū inuocauere: qui,
cum Italię regnū cū filio tenuisset, rediit post aliquāta tempora in suā pro-
uinciā: perfidiā detestat⁹ Italicę gētis. Hic est ille Rodulph⁹, qui ad primi
Hērici Ro. regis tēpora pertinet: a quo idē Henric⁹ lanceā dominicā ma-
gno munere pmeruit: Insigne dec⁹ Ro. Imperij: cui⁹ nō cōtemnēda pars
nūc Nurēberge, præcipua urbe seruat. Huic filia erat unica Iohanna: quā
Otto Morauie marchio palatin⁹ comes duxit uxore. Hic filiā reliquit Al-
heidan, comitissā Burgūdię Matiscouie Viēne. Eā accepit uxore Iohā-
nes de Cabilone, comes Salinēsis, & princeps Arragonie. Interim rebellā-
tibus Burgūdis, de regno Rodulphi actū est, ut ad ducatū reducerēt: &
Odo Cāpanēsis, frater Roberti Frācie regis, filius Hugonis, primus dux
Burgūdię fuit, anno Christi. MCLXXXI. Hic filiā reliquit Agnetem
Frācie reginā. Successit patri fili⁹ Odo, secūdus dux Burgūdię: qui genu-
it Iohānā, & Endonē; Iohāna facta est Frācie regina; Endo patri successit

Rodulphus
qui contra
Berengariū.

Lancea do-
minica.

Burgundia
sic ducatus.

in ducatu Burgundie: qui filiū habuit Philippū: sed is ad successionē non
 puenit, uulnerat^o in prelio Pictauiensi bello. Reliquit aut̄ paruulū filiū si-
 bi equiuocū: qui auo successit tam in Burgundie ducatu, q̄ Aluernie comi-
 tatu, & Bolonie. Iohāna regina de stirpe Burgundionū, nupta Philippo
 Lōgo, Frācorū regi: peperit ei tres filias, quarū prima fuit ducissa Burgun-
 die: Altera comitissa Marchie: Tertia comitissa Flādrīe, iuncta Ludouico
 comiti, qui apud Tressiacū occubuit. Cui fili^o Ludouic^o, quē illa peperit,
 successit in Flādrīa: & iure materno fuit comes Artesie, & Burgundie, cum
 ex alijs sororib^o propinquior heres non extaret. Hic ergo nouissim^o Lu-
 douicus, cognomēto de Malen, is enim erat loc^o natiuitatis sue, non lōge
 Brugis, solā filiā reliquit heredē: quā, ut incōuulsa manerēt dominia, Phi-
 lippus iuuenis dux Burgundie, de quo dixim^o, cepit uxorē: quo intra me-
 tas adulescētie deficiēte, Iohānes rex Frācorū, ducatu Burgundie ad se re-
 uolutū, dedit Philippo filio suo iuniori: qui relicta spōsam Philippi iuni-
 oris ducis duxit intactā: & p̄inde Burgundiā cōiūxit Flādrīe, Artesie, Bo-
 lonie, comitatibus: Nam illę ditiones erāt sponsalicie, dotis nomine ueni-
 entes ad Philippū, per filiā unicā comitis Flādrīe Ludouici.

Ludouicus
comes Flan-
drīe.

Deuolutio
ducatus Bur-
gundie.

Philippus
dux Burgū-
dię.

XII.
 Philippus, cognomēto Le hardi, regis Frācie fili^o, dux Burgundie
 qui primus tot ditiones cumulauit: tres filios, & totidē filias, ex
 uxore, comitis Flādrīe filia, suscepit Iohānē Philippi, quem pro
 uirtute cognominauere bonū, usq; ad etatē nostrā pertingētis, patrē: An-
 thoniū ducē Brabātie, & Limburgi, Philippū ducē Niuernie: que omnia
 dominia partim in Iohānem, partim in Philippū eius filiū, confluxere: ut
 omniū principū titulatissimus fieret Philippus, qui Karolū filiū reliquit,
 ducē Burgundie, ætate nostra inuictissimū: qui etiā ueterū laborē & indu-
 striā, & bellicā gloriā, etati nostre retulit. Opere precii iudicauit paulisper
 his rebus, que etatē nostrā propius attingūt, immorari: q̄ & illustrem ha-
 bent memoriā, & ad nostra tēpora non parū momētū. Iohānes Burgundie
 dux, cū rex Frācie Karolus .VI. & corporis aduersa ualetudine, & mētis
 alienatione laboraret, administrādi sibi regni potestatē non putauit dese-
 rendā: q̄ auū numeraret paternū regē Frācie: obstitit Ludouic^o Aurelia-
 ni dux: uir armis & prudētia cōspicu^o singulari: q̄ eodē gradu coronā re-
 spiceret. Igit̄ grauissima, in eo duces memoratos, orit̄ simulas, quanta so-
 let de regni consortio & emulatione fieri: diuersi, quisq; in suā partem rem
 administrabāt. Et cum ferueret bellū Anglicorū, nō uno animo utriq; bel-
 lum gerebāt. Rex cōciliādi gratia duces ad se uocat Parisiū. Venerāt: sed
 Ludouicus dux uesperī, cum ab puerpera regina, quā salutasset, domū re-
 peteret, in ipso itinere mactat^o: amputata prius dextera, quā ictui pretende-
 rat. Turbati omnes qui affuere principes, de tantī nece uiri. Iubēt inquiri
 de cesoribus. Inuenit̄ q̄ domū Burgundie petissent: & cum in cōcilio res
 presente Iohāne Burgundie duce ageret: expalluisse est ānotat^o: & ab ami-
 cis clam admonitus, cōscientiam criminis uisus ostendere. qua de re uelut
 ualetudinis causa, concilio egreditur, uelocissimo iumento impositus, non
 prius cursum frenauit, q̄ Atrebatū ciuitatē suā attingeret. Iam cunctis in-

Titulatiss-
m^o princeps.

Karolus VI.
mēte capt^o.

Oritur simul-
tas magna.

Mactat^o dux
Aureliani.

Io dux Bur-
gundie fugit.

Oritur bellū

notuit, Burgundum cædis authorem. Igitur crimina disseminari iussit, & prædicari Parisius, de maleficio Ludouici, de perfidia in regē, de multiplici adulterio. Res in apertū bellū processit: aliquot leuia prælia cōmittuntur. Burgundus Anglicis adheret: q̄ tota illi domus Franciæ uideret aduersari; laceratur inter manus regnum. CA. XIII.

Delphin⁹ si
mulator.

Elphinus (sic enim uocant regis primogenitū) simulat abolitionem cædis: Burgundo palā properat cōciliari: q̄ tēpus illud minime propter Anglicos pateretur regni dissidiū. Submittit qui

Dux Burgū
dię fascino.

suadeat Iohāni duci colloquiū, de reb⁹ gerēdis cum Delphino: nihil apud Delphinū residere indignationis: esse infensum Aurelianēsi parti: Burgū di fauorē captare. Huiusmodi uerbis peruincūt, ut Iohānes se fidei permittat Delphini: suafus potissimū cuiusdam, cui maxime fidebat, uerbis. Monstreoli opido & arci nomē est, in quo indicitur conuentus principū, ut de integro inter Delphinū & Iohānē fiat cōciliatio. Procedit dux cum non cōtemnēda suorū manu. Obuiū habuit ex Delphini cōsilio hominē amicissimū, qui saluū deduceret. Premisit tñ Iohānes in opidū, qui rumores exciperēt, subauscularētq; quid ageret. Persensere illi non omnia esse

Dux auisat
de dolo.

pacata, subesse insidias: itaq; duci suo occurrūt: hortantes, sibi prospiciat: uereri se exitus non bonos: latere, incertū quid, insidiarū. Motus dux, restitit. Tum is, qui obtiniam prodibat, amicus: Nihil, inquit, te moueat, tuta esse omnia cōfide: me respice. Cui dux: Ego, inquit, tibi propemodū fidē habeo: sed tu uide quibus cōfidas, ne forte mecū fallaris. Tum ille: Vana est trepidatio: Ego uitam tibi meam, pro tuo periculo paciscor. Credidit dux, & cum procedente procedit, bos ad uictimā. In arcem, ponte utrinq; sublitio, transitur. Vix introierat: & sublatum utroq; latere uiderat pontem. Conuenerat, ut decimus utroq; in consilio esset: reliquam multitudi-

Dux necat.

nem dux in opido iussit mansitare. Iungitur ex latere duci, qui ei occurrit. Vbi uenere in conspectum Delphini, dux ex more gentis, regio iuueni inclinabat, pene ad genua uolutus: Vbi assurgere conatur: qui proximus astiterat, gladio caput assurgentis magno uulnere findit: e suis quidam intercurerat. Vbi uidit distringi gladium, proditorem domino suo incumbentem pariter trucidabat. Ita fide uiolata periit, qui ante se perire fecit Aurelianum. Ad famam rei, uix elabuntur ducales, aliquot cæsis, nonnullis etiam captis. CA. XIII.

Trucidatur
proditor.Philippus
uindex pat
ternæ necis.

Philippus Iohānis filius, acrem paternæ necis ultionē parabat: Anglis fœdere cōiunct⁹: eamq; uastitatē regno induxit, quæ hodie cernitur. Perpulit magno bello: ut post aliquot annos, ad ei⁹ nutum rex illi satisfaceret: alias illi terras in perpetuū, alias ad tēpus pmittēs: ere etiā magno p̄soluto: tot ecclias ac monasteria rex cōstrueret. & quidē dñia accepit: quæ etiā Karolo filio reliquit: de alijs sunt continuata bella. Hic Philipp⁹, reb⁹ demū cōstitutis, omniū ducū clarissim⁹ & ditissim⁹ euasit: fraternitatē cōstituuit aurei uelleris, in quā principes, multos comites & barones acciuit, hodieq; in ei⁹ posteritate cōtinuatā. Rex nūc Ro. Philippi p̄r, in ea primatū tenet, Karol⁹ Philippi fili⁹ in omnib⁹ ditiōib⁹ successit

Fraternitas
aurei uelleris

nostri cui maximū decus, incōparabilis animi ac roboris inuicti: qui Burgundos suos ita armis instruxit, utribus exercuit, ut inuicti haberentur a Francis: ausus Ludouico Franciæ regi, Karoli VII. filio, aciem opponere: cum adhuc ageret sub parēte: cruentissimo cum illo cōfligit prelio ad montem Harri. Pares regni in societate belli contraxit: regē Parisiis conclusit: cuncta non ex arbitrio pariū, sed ad proprię frōtis in regno impetū constitueret. Inuenit causas quicq; suas, quas regi opponeret. Sed tum exitus erat, ut rex diuisis paribus, pene singulos postea armis, aut insidijs, aut consilio perderet: Karolo etiā suū creditur exitū procurasse. Interea Karolus dux Burgundię, uictoria signa circūtulit: Dinantū preclarę opidū euectit: Leodiū oppugnauit, & expugnauit: multis in eo milib; perditis, ad Nuffiam anno pene integro obsidionē tenuit: multis ac magnis oppugnationibus infestauit: Romanorū Imperator Fridericus totius Imperij uiribus occurrit: sed res tractatibus, non armis, dirimitur. Is fuit exitus, ut unicā filiam suā Karolus dux, cum desponderet Maximiliano Imperatoris filio. Ex hoc bello Lotharingicū illi fatale suscepit: multa cœpit opida: terras uastauit: prelia multa gessit: sed magna Suteniū liga illi se obiecit: instituta pugna ad Nanseiū opidū illi fuit nouissima, ibi uictus in fuga cedit: Nanseiō tumultatur: diu a suis uiuere creditus, & peregrinari: sed inter mortuos remansit.

CA. XV.

k Karoli unica filia Maria, Friderici Imperatoris filio Maximiliano desponsata nubit: administrationē terrarū dotaliū ille subit: rex Francię Ludouic; Burgundiā ad se uerū dñm reuolutā, occupat: Maximilianus reluctatur. Picardiam quā tenebat Karolus Burgundus cum Artesia, idē Frācus inuadit: Maximilian; defendit. Sed priusq; ille administrationē acciperet, Flandria a uicinis Gallis laborabat. Cōstituit a Maria capitane; bello Adolphus dux Gelrię: quē Karolus Burgundus, capto eius ducatu, uinctū tenebat. Egreditur armatus in hostes: apud Tornacū prima congressione cadit: dum Flandrē sibus prospicere conat;. Inde Maximilianus iam Marię iunctus, cum administraret: postq; illā genuit primogenitū suū Philippū: quis acerrimū bellum gereret, noluerūt illum Flandrenses diuti; rebus preesse: q̄diu tñ superesset Maria, patientiam qualēcūq; prestabant. Illa uero ubi Margaretā filiā enixa est, & filiū aliū Franciscū, quī mox excessit, & ipsa concessit in fata. Tum uero eriguntur Flandrenses in Maximilianum: Brabātinōs quosdā habuere cōsortes: sed illos preuenit: ut in fide cōtineret. Intestinū oritur bellū duci Maximiliano: sed ille domuit tumultuantes: ut malo suo edocti, paterent patrē filio preesse. Quiuere aliquādiu: sed qm̄ bella in Gallos pro defensione terrarū filij susceperat, infinitos illa sumptus deposcebant. Exhaustos se questi sunt Flandrenses, filiū patri abstraxerūt: filiā, reclamante patre, Karolo Francorū regi despondebant: dotem dixere terras, de quibus bella gerebant. Cogit tñ Maximilianus dux armis rebelles, ut filiū redderent: & legitimā patri tutelā permetteret. filiam uero iam tenebat Frācus. Deinde ex alijs quoq; causis noua bella consurgūt: de quibus pauca cōtingemus.

XVI.

Prelium ad
montē HarriDinantum
Leodium
Nuffia.Pax per mā
trimonium:Mors Karoli
Ducis.Mutatio flā
t; BurgūdigAdolphus
Dux Gelrię
cadit.

Rebellio

Filij alienā
tur a patrē

Bella ppter
monetā.

Maximilianus
detentus

Uterq; gladii
in Flāndrensis.

Arx Slusis.

Dam opidulum.

Matrimonium
duplex.

Philippus
Dux.

Titulus Burgundie.

Burgundi
Wandali.

Cō cursatio
gentium.

I Am auctus dignitate Romanorū rex erat Maximilianus: & per occasionē in Flandria constitutus monetę noua bella cōsurgūt: Aderat ubiq; motibus obuiaturus rex: uenit Bruggas armatus: Francis se ex proximo obiecturus. ibi malo ciuū consilio includit: obseruatus arctissime in libera custodia. Erant qui dedendū putarēt regi Frācorū: sed Bruggenses restitere. Interim Imperator immisit arma Flāndrię: iterū igni ferroq; uastatur terra. Bruggenses in suos cōciues crudeli gladio sequiebāt: quos malorū causam sunt arbitrati. Perierūt multī innocētes uiri. Papa ac Imperator quisq; suū gladiū in cōtumaces Flāndrēses exercebat. Rex inter Romanorū pactionibus interpositis, ac impunitate iurata, datis etiā fideiussoribus, dimittit. Sed neq; sic res quieuerāt: nobilibus uindictā exercētibus in eos, qui regē inhonesto more incluserūt. Ibi Philippus de Rauesten, ex domo Cluēsiū, qui haftenus fidelissime regi militabat: cū uideret fidem iuratā ab exteris, non impleri, pro qua ipse interuenit: iūxit se Flāndrensibus: & in arce Slusis, quę portū haberet apertissimū, sese cōmuniuit: Bruggēses, & reliquā Flāndriā immisis frugibus alens. Sed cū Albertus dux Saxonie opidulū Dam occupasset, interclusus erat a mari Bruggensibus aditus. Tum uero fame acri laboratū est Bruggis: necessitas subire adegit conditiones qualescūq;: quas idem Albertus dux Saxonie cum memorato Philippo pepigerūt. Interim Philippus Maximiliani regis filius, Karoli Burgundi ex filia nepos, cum adulesceret: filiā Fernandi Hispaniarū regis, coniugē accepit: Margaretā uero filiam, quam ad ea tempora Karolus Francie rex impuberē tenebat: cum filiā ducis Britannie, dudū Maximiliano regi desponsatā, satis rapuisset, nullo obstante publicę honestatis impedimēto, remisit in Flāndriam: eam uero idem Fernandus rex, filio suo coniugē accepit: facta uicissim puellarū quasi quadā permutatione. Rex Hispaniarū iuuenis, non diu supererat: Margareta diu mansit uidua in regno. Philippus iam Brabantię, Limburgi, Lutzenburgi, Burgundieq; dux: cum conthorali sua prolē excitauit. Interim ad Gallorū regē, mortuo Karolo, Ludouicū, pridē Aureliani ducem, pactiones interueniūt: ut Philippus, dimisso Burgundie ducatu, Arthesiam integrā recipiat. De titulo adhuc ambigit: rege inficiente, debere illū duci, & illo nō omittente. Hic est in hodiernū status Burgundie: cuius decursum paucis annotandū putauī huic operi: q̄ origo Burgundionū, ut ostendim⁹, Wandalia est: quam ex uetusta obliuionē, abstersam, in lucē qualencūq; reponere cōtendim⁹. Ea uero in re quātū p̄fecerim⁹, alij iudicabūt. Excitādos em̄ putauī posteros: ut tali accepta cōmonitione, diligēt⁹ ipsi p̄uestigēt, quę deesse nobis uidebunt, ne patiant̄ illustres patres eterna obliuione iacere sepultos. XVII.

• Via uero per ea tempora, quę exequuti supra sum⁹, attigimus annos, scilicet post natū Christū CCCC, & circiter, plus, minusue, tanta fuit per Europā gentiū concursatio, facile rerum scriptores, qui in nobis semper rari erant, cum Romanis & Gallis, cōmemoratiōe magnarum rerū, quę per Italiā, Gallias, Hispanias, tum fuere, a Gothis, Hunis, Wandalis, Alanis, Sueuis, Gepidis, abstracti: illisq; reb⁹ impliciti, neglexe

runt interim, quę ad mare Germanicū, ab ei⁹ regionis Wandalis agerent,
 Nec Saxo noster, in ea parte diligentior, qui & ipse multa suorū regum, &
 tempora, & nomina, & res gestas transiit. Vnde etiā iacturā passi Wan-
 dali, qui per ea secula claruerūt, obliuione sunt sepulti. Sigibertus tñ Gal-
 licus cōmemorat Winulos (Sic enim corrupto uocabulo, Wandalis, maxi-
 me a Gallis, mollicie lingue sequentib⁹ dicebant) regnate iam Francis Da-
 goberto, circa sexingentesimū quadragesimū annū post natum Christum.
 Hoc ergo tēpore, Winuli, qui tenerēt ea tēpestate, eam, quę nunc est Mag-
 deburgensis & Halberstadenlis puincia, magno agmine ingressi Turin-
 giam tum Frācis parētē, uastauerūt: & omnia ferro & igni pessundedere.
 Sed cum Dagobertus expeditis copijs ad Renū usq; decessisset, hostibus
 obuiā iturus: Saxones ad eum mittūt oratū, ut tributo, quod patri filioq;
 hæctenus pependissent, leuarent (id erat quingētorū per annos singulos bo-
 um) si id a rege impetrarēt, suis se impēsis atq; armis, facile Wandalos re-
 pulsuros. Vrebat indomitū populū ignominie magis q̄ tributorū onus: cō-
 ditione admissa, pensum est remissum Saxonibus. Illi quotidianos hostes
 aggrediunt Wandalos: & a Turingia repullos, in sua se recipere cōpellūt.
 Non tum contemnēda uidebant Wādalorū arma: quib⁹ tantū erat fidu-
 cie, ut potentissimū Frācie regē auderēt laceffere. Sed hac breui cōmemo-
 ratione per transitū facta, libet alterius historici testimonio, latitudinē gen-
 tis, & magnitudinē nationis ostendere: quīs enim in principio de antiqui-
 tate & magnitudine, ueterū testimonia induximus, non sunt cōtemnēdi re-
 centiores: adiuuāt enim fidē uacillantē: & adiuuātur ipsi, & emendant ue-
 teribus collati. Helmoldus is est, cuius testimoniū aduocamus: sub Fride-
 rico. I. nouelle ecclesie Lubicēsi retexens Wādalie, quam ille ut ceteri, Scla-
 uiam uocat, latitudinē & antiquitatē. Sclauorū, inquit, populi sunt habitā-
 tes in littore Baltici maris: sinus aut huius maris, ab occidentali oceano, in-
 terposita Cheroneso, Cymbrica, quę utrūq; dirimit, orientē uersus porri-
 gitur: appellatus ideo Balticus, eo q̄ in modū baltei, longo tractu per Scy-
 thias regiones tendat usq; in Gręciā. Hic patere ut bona uenia interfari
 Helmolde liceat. Balteus ille qualis sit, non prorsus intelligo: nam q̄ mare
 nostrū porrigat in Gręciā non credo: nam descriptiones geographorū &
 cosmographorū aliud docēt: & cōmeantiū contra te loquūtur testimonia:
 nam ex Russia in Sueciā itinere pedestri perueniūt: & ex Liuania in Let-
 uaniā, & rursus Poloniā: nullū mare, ubi est ergo balteus in Gręciā? Bal-
 ticū aut mare dicitur, a Baltia peninsula: quę tria continet aquilonis regna
 Daniā, Sueciā, Norwagiā. testis est Plini⁹: qui suos introducit authores.
 Non ergo a balteo, quē tu fingis, sed a Baltia peninsula appellat mare Bal-
 ticū. prosequit nūc testis noster. Idēq; mare Barbarū, seu pelagus Scythi-
 cum appellat a gētibus, quas alluit, barbaricis. Addo, appellatur & Ger-
 manicum, Sueuicum, & Sarmaticū. Testis est Cornelius Tacitus, diligen-
 tissimus Germanie iustrator.

CA. XVIII.

h Oc mare, inquit Helmoldus, multę circūsedent gentes, atq; natio-
 nes: Dani siquidē, & Sueones, quos Normānos uocamus, septen-

Saxo nō ple-
ne scripsit.Winulorū
sedes.Dagobert⁹
in Saxones.Saxonib⁹ re-
mittitur tri-
butum.Helmoldus
historicus.Author re-
bat Helmol-
dum.Balticū ma-
re unde.Noīa Baltici
maris.

trionale litt⁹, & omnes in eo continent insulas: at litt⁹ australe Sclauorum incolunt nationes: quorum ab oriente primi sunt Russi: deinde Poloni, habentes a septentrione Prussos: gentem moribus & lingua discrepantem: ab austro Bohemos, & qui dicuntur Morahi, nunc Morauii: inde Carinthi, atque Sorabi, quod si adieris Vngariam in partem Sclauoniam, ut quidam uolunt, quia nec habitatio nec lingua discrepat: eousque latitudo Sclauicę lingue excrescit, ut pene careat estimatione. Hęc sunt omnia Helmoldi: in quibus lector attende, quod de Vngaris ait, fidem non meretur: testatur enim omnes, lingua discrepare Vngaros a Sclauis: Tenemus tempora perfectionis Vngarorum ex Scythia sua. Sclauii autem ab omni memoria sua regionem ad Sarmaticos campos tenuerunt, nullam igitur de Vngaris admittimus mentionem, cum de Wadalis loquimur. Prosequitur testis: Omnes inquit hęc nationes præter Prussos, Christianitatis titulo decorantur: diu enim est ex quo Russia credidit. Russia autem uocatur a Danis Ostrogard, eo quod in oriente posita, omnibus abundat bonis: ea etiam Cunigard dicitur: eo quod ibi sedes Hunorum aliquando fuerit: huius metropolis ciuitas est Chue: quibus autem doctoribus ad fidem uenerit minime cooperitum habemus: nisi quod in omnibus obseruationibus suis Grecos magis quam Latinos imitari uideantur. Prussi necdum ea etate lumen fidei acceperunt: homines multis naturalibus bonis præditi: humanissimi erga necessitatem patientes: qui etiam obuiam tendunt his, qui in mari periclitantur, uel qui a pyratis infestantur: ut eis subueniant. Aurum & argentum pro minimo ducunt: pellibus abundant peregrinis: quarum odor, lætiferum nostrum orbi superbie uenenum propinauit: & illi quidem uti stercorea hęc habent: ad nostram credo damnationem: qui ad marturinam uentem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem: itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offerunt tam preciosos marturos. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi: cuius prædicatores immaniter prosequuntur. apud illos martyrio coronatus est illustris Bohemice episcopus Adelbertus. Usque hodie profecto inter illos cum omnia cetera communia sint cum nostris, solus accessus lucorum & fontium, quos autumat pollui Christianorum accessu, prohibetur. carnes iumentorum illis pro cibo sunt: quorum lacte & cruore utuntur in potu, ita ut inebriari dicantur. homines cerulei, facie rubra, & criniti: præterea inaccessi paludibus, nullum inter se dominum patiuntur. Vngaros traseo: quorum aduentum in has terras, quas Pannonias dixere ueteres, cooperitum habemus: solita mansio exterarum nationum: ibi Gothi, Huni, Gepidę: ibi Heruli, Longobardi, & iterum Huni cõsedere: donec a Magno Karolo oppressi, sedes ueniuntibus Vngaris uacuefecere. Carinthi proximi sunt Bauaris: homines diuino cultui deuoti: nec est ulla gens honestior, & in cultu Dei, & sacerdotum ueneratione deuotior.

CA. XVIII.

Prosequitur deinde testis noster: Bohemia regem habet: & uiros bellicosos: plena est ecclesijs & religione diuina. Polonia magna Sclauorum prouincia: cuius tertium in Russiam regnum dicuntur protendere terminum, diuiditur in octo episcopatus: nunc ducibus gubernatur. Seruit & ipsa, sicut Bohemia, sub tributo Imperatorie maiestati. Est autem Bohemis atque

Poloniae littere.

Vngari non sunt Sclauii.

Russia olim Hunorum sedes.

Prussorum mores.

Videntur marturos prouidit illi re.

Adelbertus Episcopus martyr.

Prussi inebriantur ex lacte & cruore.

Quę gentes incoluerint Pannonias.

Polonia habet octo episcopatus.

Polonis eadē armorū facies, & bellādi cōsuetudo: quoties enim ad externa bella uocantē, fortes quidē sunt in congressu, sed in rapinis & mortibus crudelissimi: non monasterijs, non ecclesijs, minus cōemiterijs, parcūt. Sed nec alia ratione peregrinis bellis implicantē, nisi cōditionibus admissis, ut substantiē, quas sacrorū locorū tuitio cōprehēdit, direptionibus publicent: unde etiā cōtingit ut, ppter auiditatē predarē, amicissimis sepe abutantē uelut hostib⁹. ob qd rarissime ad quolibet bellorū necessitates asciscūt. Hec de Bohæmis atq; Polonis & ceteris oriētalib⁹ Wādalis, omnia ad uerbū sunt Helmoldi, præter illud, quod de Vngaria inserui. Quē ideo repetenda putauī, ut illorū temporē statū agnoscamus: & unius gentis Wandalarū latissimā nationē, illius testimonio, cōprobemus. Fecimus uero loqui testem ante ortū suū: & uera tēpora, quod firmare oportebat multis testimonijs fidē de una latissimē gētis natione, quod etiā hodiē difficulter multi in fidem accipiūt. adiungit etiā hoc: Vbi ergo Polonia finē facit, peruenit ad amplissimā Sclauorū prouinciā: eorū qui antiquitus Wādali, nunc autē Winuli, seu Winuli appellant: horū primi sunt Pomerani: quorū sedes protēdit usq; ad Oderā. Est autē Odera ditissimus amnis Sclauicę regionis: & orit̄ in profundissimo saltu Morahorū, qui sunt ab oriēte Bohæmię, ubi & Albis sortitur principiū: nec longis inuicē distant spacijs, sed diuerso currunt meatu: Albis enim in occasum ruens, primo impetu Bohæmos alluit cum Sorabis, medio cursu Sclauos dirimit a Saxonibus: nouissime Hāburgensem prouinciā diuidēs, a Bremēsi uictor oceanū ingredit̄ Britānicū. Odera autē uergēs in boreā, trāsit per medios Winulorū populos, diuidēs Pomeranos a Willis. In huius ostio, qua Balticum alluit pelagus, quōdam fuit nobilissima ciuitas quā Winetam dixerē: nam inde riuo nomē cōiectura est remānisse, ut Diuinow appelletur, nullo extāte flumine cui respōdeat quomodo Panis & Sūuus suū ad exitū, post magnū lacū nomē recipiūt qd pridē habuere, sed in lacu amisere. Diuinow autē ex lacu riu⁹ nisi ab urbe nomē sortiāt, nō apparet unde enascit̄: præsertim cū dicat Helmoldus ad exitum Oderę in mare fuisse illā ciuitatē, ut responderit riuus Oderę, sed nomē ab illo flumine non teneat. Ceterū, uerisimile est ab ea quōdā florēte urbe tenuisse: cuius hodiē ne ulla remāserē uestigia. Mirum autē quod Saxo noster antiquissima repetēs tempora, nullā illius facit mētionē. Hec interiecta sunt testimonio Helmoldi, qui deinde subsequutus profequit̄: Fuit ciuitas, inquit, olim nobilissima Wineta, præstās celeberrimā stationem barbaris & Gręcis in circuitu: de cui⁹ præconio urbis, quia magna quedā & uix credibilia recitant, libet aliqua cōmemorare digna relatu. XX.

Vit sane maxima, inquit, omniū, quas Europa claudit, ciuitatum: quā incolūt alijs permixti gentibus Gręci cum barbaris: nam & aduenę Saxones, parē cohabitādi licentiā acceperūt: si tm̄ Christianitatis titulū ibi cōmorātes non publicarent: omnes enim ad excidium eiusdē urbis paganis ritibus aberrarunt: ceteris moribus & hospitalitate nulla gēs honestior aut benignior potuit inueniri. Ciuitas illa mercibus omniū nationū locuples, nihil non habuit iocūdi aut rari. Hanc ciuitatem

Mores Polonorum i bello

Pomerani Winuli sunt

Cursus Albis fluuij.

Winetæ sit⁹

Winetæ excellentia.

• **Urbs Wine-
ta subuersa.**

• **Wisbu urbs
in Gothlan-
dia.**

• **Indicia anti-
quae.**

• **Heruli Wā-
dali sunt.**

• **Templum de-
monibus sa-
crum.**

• **Wilsig sūe.**

- opulētissimā, quidā Danorū rex m̄xima classe stipatus, funditus euertisse memoratur: presto sunt adhuc antiquae ciuitatis illius monumēta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturae: tribus enim fretis alluitur ea insula: quorū aut unū esse uiridissime speciei, alterū subalbide, terrium motufuribūdo perpetuis seuit tēpestatibus. Eam urbē dixerē Winetā, ab gente, cuius solo tenebat Winitorū, siue gētē ab urbe traxisse cognomē dicat: subuersam aut ciuili discordia, quae omniū urbium pestis est perniciosissima: sic enim perierunt maxime urbes quae a seculo floruerūt: nam Gothi, Wādali, Saxones, quicūq; alij eā incolere, in se uersi, dū sibi quisq; primatū uēdicaret, effecere, ut opulētissima urbs bello pressa uastaretur, & solo equaret: nam Gothi qui habitauerē, gentis suae in Suecia regē Haraldū implorauerē: Ille aut in societate belli euocauit Hemmingū Danorū regē, qui tēpora cōtigat uicina Karolo Francorū, & Germanorū regi, post etiam imperātī: qui reges iunctis armis impugnatā ciuitatem expugnarūt: militibus diripiendā tradiderūt: & deinde solo equarūt. q̄ aut huius expeditionis nullā faciat Saxo Danicus scriptor mentionē, ab incuria temporū uenit: quae minus sunt in eius historia explicata. Huius excidio ciuitatis excitatam crediderim in Gothlandia eam, quae nunc uisitur, Wisbu: olim, ut cerni potest, opulētissimam, & post Winetā euersam: Emporiū uniuersarū in circuitu nationum, Gothorū, Danorū, Wādalorū, Russorum, Saxonū, Semborū, Prufforū, Estonū, & si quae tūc alię florebāt: nam Grēcos, quos cōmemorat Helmodus, ad hoc maris brachiū quomodo pertingere potuerint, prorsus non uideo: longe enim ad Mediterraneū Grēcia recedit, ad litt⁹ Europe boreale, qd est nobis, in aquilone moratib⁹, meridionale. Testant nobile antiquitātē urbis Wisbu, testudinātē dom⁹, ianuae ferratē, ex cupro fenestras, & q̄ ius maritimū etiā hodie inde ferunt expectandū. Sunt & alij Wandalarū populi, qui intra Oderā & Albim degūt, lōgoq; sinu in austrū ptendūt: sicut Heruli, uel Eueldi, qui Habelā fluuiū & Doxam incolūt. Lembusi & Winuli, Stoderani, cum multis alijs. Post Oderē ergo leuē meatū, & uarios Pomeranorū populos, ad occidentalē plagā occurrit Winulorū prouincia: eorū, qui Tolenzi, siue Retharij dicunt. Ciuitas eorū uulgatissima Rethere, sedes Idololatrię. Templū ibi magnū Demonibus cōstructū, quorū princeps est Radegast: Simulachrum eius auro, lectus eius ostrō paratus. Ciuitas ipsa nouem habet Portas, undiq; lacu profundo inclusas. Pons ligneus transitū prēbet, per quē tm̄ sacrificatibus, aut responsa petētib⁹, uia cōceditur. Deinde uenitur ad Circipanos, siue Kissinos: quos a Tolenzis, & Rethris separat flumē Panis, & ciuitas Wineta, Kissini, & Recipani: cis Panim Tolenzi, & Retheri, trans Panim habitāt. Hos quatuor populos a fortitudine Wilsos, siue Lüticios appellant. Ultra illos sunt Lingones & Wernau. Hos sequuntur Obotriti. Ciuitas eorū Mikilnburg: Inde uersus nos Polabi: Ciuitas eorū Racisborg, nūc Razeburgum. Inde trāsitur fluius Traueng, in nostram Wagriensem prouinciam: quae, ut supra diximus, iam appellatur Holsatia. Ciuitas huius prouincię quondam fuit Aldenburgum maritima.

Vnt & insule Baltici maris, quę incoluntur a Sclauis: quarum una
f Fimbre uocatur (ego Cimbriã autumo ab antiquo dici) Hęc est
 opposita Wagrijs: ita ut uideri possit ab Aldēburgo. Altera insu-
 la longe maior contra Wilsos posita, quã incolunt Rani, qui & Rugiani,
 gens fortissima Sclauorū: qui soli habēt regem: extra quorū sententiã nihil
 agi de publicis rebus phas est. Adeo metuuntur propter familiaritatē deo-
 rum, uel potius demonum, quos maiori prę ceteris cultura uenerātur. Hi
 sunt omnes Winulorū populi diffusi, per regiones, & puincias, & insulas
 maris. Omne hoc hominū gen⁹ Idololatrię deditū, uagū semper & mobile
 pyraticas exercēs p̄edas. Ex una parte Danis, ex altera Saxonib⁹ infestū.
 Sepius ergo, multisq; modis, magnorū Impatorū, & sacerdotū solertia ten-
 ratū est, si gentes illę rebelles & incredulę, possent aliquaten⁹ ad agnitiōē
 diuini nominis, & credulitatis gratiã adduci. Hęc sunt ad uerbū Helmoldi
 super hac gēte testimonia. Vellē limites ad austrū quoq; dixisset: quos
 signauit ab oriēte in occiduū & aquilonē. Certa sunt tñ & euidentia docu-
 mēta, q̄ ex Polonia in Slesiã, & inde in Marchiã, nouã, & ueterē, per Mag-
 deburgēsem, & Halberstadēsem dioceses, usq; ad Hercynios mōtes, & in-
 de ad Visurgū fluuiū, in occiduū, omnē eam prouinciã fuisse Wādatorū:
 Sed Saxones descendētes montibus a meridie, & transeuntes Visurgū ab
 occidente, paulatim pulsus Wandalis suã fecere prouinciã, donec per incre-
 mēta tēporū, idē facerēt in Marchia memorata, & in omni prouincia maris-
 tima, quę hodie & linguã & mores p̄fert Saxonū tota. **XXII.**

E ciuitatib⁹ aut p̄cipuis, quas in gente fuisse memorat Helmoldus,
d Aldenburgū nouim⁹ in Wagria, nūc Holsatia: Racisburgū
 quoq; iam, ut aliã quoq; memoratã, cernim⁹ ad rusticã uilitatem
 posita ciuilitate, degenerasse. Miklinborg transijt in uicinã Wismariã. Sed
 Rethre, ac Wineta, quę fuerint ambigimus. De Rethre metropoli medi-
 terranea, suspicarer olim ibi fuisse, ubi nūc Brandenburgū, septam paludi-
 bus & riuis: nisi iam per tēpora Helmoldi, dudū illa mutasset, & religionē
 & linguã. Primus enim Henricus Romanorū rex, eam fecit Saxonū colo-
 niam, cōstituto ibi marchione: quod dicemus. Hic autē testis noster loquit^r
 de urbe, quę illius tēpore maneret in paganismo. Ergo Rethrã in ea terra
 quę nūc Stargardiã dicit, ad lacū magnū, & locum Rabele fuisse credide-
 rim: qđ nomē Starigard Wandalicū, appellatiua denominatione insinuat
 magnam & antiquã ciuitatē: cui propriū fuerit nomē Rethre. De Wineta
 querimus, illustri quondã urbe: quã, ut testis noster cōmemorat, olim flo-
 rētissimã, & omnibus Europęis urbibus incōparabilē, nisi ad exitum riuu
 Diuinow in mare, fuisse dicamus: Archon aut Iulinum extitisse dicemus:
 quas ambas Danorū reges exinanierūt. De nomine autē, hoc cōpertū ha-
 bemus, q̄ p̄claras Wandalię urbes, alia Dani, alia Wandali nuncupati-
 one habuere. quã enim Wandali dixerunt Starigard: Saxones Aldenburg:
 Dani uocauerunt Brannesiã. Ita fieri potuit: ut quã Danicus scriptor appella-
 uit, uel Archon in Rugia, uel Iulinū in cōtinēte, Wandali dixerint sua lin-
 gua, Winetam. In rebus enim obscuris coniecturę fit locus. De Archon

Fimbria insula.

Rani habent regem.

Winulorum populi.

Wandalorum limites.

Wadali pulsus per Saxones

Noia ciuitas tū Wadalię.

Henricus. I. Ro. rex.

Stargardiã.

Wineta.

Iulinum.

Loc⁹ cōiectus.

- prōpta est cogitatio, q̄ ea fuerit in insula Rugia: quę diuerso latere uarijs alluitur fretis: quod ille cōmemorabat in urbe mirabile. Hęc fuerit nō in iucūda cum teste cōfabulatio, q̄ eruendis antiquitatibus, ubi deficiūt annales, ad cōiecturas recurrere, uenia est & licentia. CA. XXIII.

karolus ma
gnus i Dani
am.

Hanelā flus
uius

karolus in
Wilfos.

Obotriti.

Saxones sub
episcopis.

Duo Wilfo
rum princi
pes ad Ludo
uicū Imp.

h Anc gentē, presertim maritimā, assidua cum Danis bella gessisse tradit Saxo, Danicę gētis historicus: ad quā etiā fertur penetrasse Magnus ille Imperator Karolus, domitis per multa tēpora Saxo nibus: postq̄ Tassilonē Bauarię ducē, post Longobardorū in Italia subacti onē, bella pro Desyderio, cuius Tassilo teneret filiā, renouatē, cōpressisset: & post primā deditiōnē in perfidia deprehēsū, reum lese maiestatis iudicasset: & ad uitā monasticā cū filio tōsurari iussisset. Priusq̄ Hunos Bauaris suppetias ferētes attingeret, Wilfos gētē Wādalorū qualicūq̄ occasione oppugnare aggrediit: uno sed grādi prelio ita eā gētē pdomuit, ut in reliquū tēpus imperata se facturos pollicerent. Wilfos autē ad Hanelā fluiuiū habitare, nomine ipso prodit opidū Wilfenacū. Erat tum post natū Christi, datāq̄ mūdo salutē, annus. DCCLXXXVIII. cum ut dixim⁹, Karolus motur⁹ in Wilfos, pōtes duos strauit super Albim fluiuiū: & utrinq̄ firmāuit presidij: ne ab hostibus, ad intercludēdū reditū, occuparent. Ingressus autē prouinciā, late omnē terrā populatur: nullo fidente ex aduerso aciem regi potētissimo opponere: sperātibus terrę habitatoribus, cum ipsi in inuijs paludibus tuti cōsisterēt, breui futurū ut abiret. Ille autē nō segniter oppugnationibus insistent, cogit hostes ad deditiōnē. An autē religionis ab illo in pactis mentio sit habita, annales nō preferūt: nisi, qd̄ promptum est perpendere, non tam breui populū ad religionē cogi potuisse: recolentibus quantū temporis atq̄ laboris sit impēsū in subigendis, ad salutis sacramēta, Saxonibus. Quo tempore Obotriti querimoniā regi super cōgentilibus detulerūt: q̄ iam illi ducibus Karoli in Saxonia belligerātibus, cōciliati, regno Francię cōfœderati haberent. Ad qd̄ preliū pro Obotritis euocati a ducibus eiusdem regis, Saxones: aderāt quidē corpore, sed non satis fidam operā prestiterē: q̄ iniquis adhuc animis iugū Gallicū paterentur: nam ante non quieuerē, q̄ abacto iugo temporalis imperij, episcopis permetterent, & diuina solū religione constringi uiderent. Quis & illis temporalis etiā gladij potestas non deesset. Sed suffecit Saxonibus, ad speciem exhibita libertas: q̄ regem & exactorē tributorū non paterentur. longus quidē labor in edomandis ad iuga Christi Saxonibus: sed longe maior ad subigendas Danorum, Normānorū, atq̄ Suecorū, nationes: quod in Metropoli nostra satis ostendimus. CA. XXIII.

- Nde uero Magno Karolo iam per mortē subtracto, cū filius eius Ludouicus Imperio & regno succedēs, Franckfordię cōuentum haberet Imperij, uenere in eum locū principes Wilforū duo fratres, etate iuuenes, fiducia fœderū ad Imperatorē: eūq̄ arbitrū inter se de paterna successione, & regno elegerūt: cum amborū pater moriēs, etatis iuua sequutus, presecisset maiorē: sed is per ignauiam regno impar, a populo improbat, preferēte ad omnia minorē. In tanta autē disceptatione, Ludos

uicus Imperator arbiter factus, cum studia populi cognosceret, minori re-
 gnum adiudicauit: seniore alijs in locū cōditionibus quietato: datiscq; mu-
 neribus, eos ad propria pacatos remisit. Sed de religione nihil tum actum
 est: nam inter omnes borealiū nationū populos, sola Wādalorū prouincia
 remāsit ceteris durior, & ad credendū tardior. Sunt autē multi, ut ostendi-
 mus, Wandalorū populi: quorū qui dicuntur Winuli, magna ex parte respi-
 ciunt parrochiā Hamburgēsem, nam preter honorē metropolitane Sedis,
 qua omnes nationes, siue regna cōplectitur aquilonis, habuit Hāburgen-
 sis ecclesia prescriptos terminos suę parrochię: ultimā uidelicet partē Saxo-
 nię: quę est trās Albim, cōtinēs tres populos, Thietmarfos, Holsatos, Stū-
 marios. Inde extendūtur termini ad Winitos: eos, qui dicuntur Wagiri,
 Obotriti, Kiffini, Circipani: usq; ad flumen Panim, & urbem Demyn. Ibi
 erat limes Hāburgēsis parrochię. Non caret ergo admiratione, qđ dignissi-
 mi presules, & euangelici predicatorēs, Ansgarius, Rembert⁹, & sextus in
 ordine, Vnni: quorū ad cōuersionē gentiū ingēs efferbuit studiū, Wanda-
 lorū curā tātopere dissimulauerint, ut nec per se, nec per ministros, aliquē
 in eis fructū fecisse legant. Effecit hoc, ut existimo, populi illi⁹ inuincibilis
 duricia, nō predicatorū torpor: quibus animus, & erga gentiū salutē ita
 ardens fuit affectus: ut nec opibus, nec uite pepercerint, si qua unq; spes sa-
 lutis affulsisset.

CA. XXV.

Radit antiqua ueterū relatio, qđ temporibus Ludouici. II. Is erat
 rex Germanię, fili⁹ Impatoris Ludouici: egressi de Corbeia mo-
 nachi sanctitate insignes, gentiū sitiētes salutē, impenderūt seipos
 ad subeunda pericula pro diuulgatione uerbi diuini: peragratisq; multorū
 Wandalorū puincijs, peruenerint ad Rugianos maritimos: ubi fomes er-
 rorum & sedes fuit idololatrię. Predicātes igitur uerbū uite cum omni fi-
 ducia, omnē illam insulā lucrati Christo feruntur: ubi etiam oratoriū fun-
 dauerunt in honorē dñi Saluatoris & in memoriā Sancti Viti, Corbeiensis
 patroni. Postq; autē permittente deo, mutatis rebus, Rugiani a fide defece-
 runt: statim pulsus sacerdotib⁹ atq; Christicolis, religionē uerterunt in su-
 perstitionē. nam beatū Vitum, quem nos sanctū martyre & Christi seruū
 electū cōfitemur: ipsi pro deo ceperāt uenerari, creaturā antepōnētes crea-
 tori. Suāte wit, appellarūt. Nec erat postea aliqua barbaries sub cœlo, quę
 Christicolas ac sacerdotes magis exhorreret: Solo nomine sancti Viti glo-
 riabantur: cui etiā templū & simulachrū, amplissimo cultu dedicauerūt: il-
 li primatū deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoq; prouincijs
 Wandalorū inde responsa petebant, & sacrificiorū annua libamina persol-
 uebantur. Sed neq; mercatorib⁹, qui forte illas sedes appulerūt, fuit ulla fa-
 cultas, sua distrahendi, aut alia comparandi: nisi prius sacrificiū deo suo de-
 mercib⁹ persoluant. Flaminē suū non minus q̄ regem uenerabant. Ab eo
 ergo tempore, quo fidei Christianę primū renunciauerunt, hec superstitio
 apud Rugianos perseuerabat. Sane populis Wandalorū, & ceteris genti-
 bus, fide imbuendis, magnū prestitit impedimentū, ea bellorū tempestas:
 quę Normānis tumultuantibus, in omni littore maris deseuit: ad Gallias

Imperator
arbitr.Winulorū
patria sedesWiniti qui
sunt.Duricia Wā-
dalorum.Monachi
Corbeien.Sedes Idolo-
latrię.

Suante Wit.

Flamen ut
rex uenerat

Normanorum
exercitus ex
quibus.

Karoli ditio
diuiditur.

Wandaline
gāt tributū.

Dani & Wā
dali socij.

Zuārocopiū
rex late im
perauit.

Magnū bel
lum.

Cēsar aperit
uiā vngaris

Rex fact⁹ ere
mita.

usq; portendens. Porro Normanorum exercitus, collectitius erat de fortissimis Danorum, Sueonū Norwagiorūq; qui uno predandi affectu, primo omnium Wandalos, qui pximi uidebant, misere sub iugū: deinde cetera finitima regna, mari, terraq; uexabant: quib⁹ de rebus, & in Norwagia plene, & in Saxonia ex parte explicuim⁹. quibus pfecto non parū addiderat uirū ea Romani Imperij diminutio: que post tempora senioris Ludouici, prius quidē intestinis bellis est exorta, postea in quatuor diuisa portiones. Omnis primi Karoli latissima ditio, quatuor regulis subdita, regebat. Cōstat ergo illo tempore Normānos, per Ligerim Turonos succendisse: per Sequanā Parisios obsedisse: Karolū Gallie regē, adactū armis, uexationē regni auro penso redemisse: uastata deinde ab illis Lotharingia, & Phrisia subacta. Ludouic⁹ aut rex Germanie, Normannos fœderib⁹, sine prelio, hoc modo retinuit: ut cum Franciā totā uastauerint, regno ei⁹ minime nocuerunt. Post cuius mortē omnia turbari coeperūt. Nam Bohœmi, Sorabi, Suli, & ueteres Wandalī, quos ipse tributarios tum habebat, seruitutis iugum excusserunt.

CA. XXVI.

Ost temporū interualla, regnāte Conrado, orta est Vngarorū grauis irruptio: qui non solū Saxoniam, aliasq; eis Renū prouincias, uerum etiā trans Renū Lotharingiā & Franciā demoliebant. Dani quoq; Wandalos auxilio habentes, primo Trāsalbianos Saxones, deinde flumine trāmisso, magno Saxoniam terrore quatiebant. Sed tñ de Vngaris aliquāto nobis repetendū est altius. Zuārocopiū ea tempestate Morauorum rex, ditione tenebat Bohœmiā, Slesiam, Poloniāq;: & animis sublati de magnitudine ditionis, Imperatori Romano Arnulpho fortissimo principi tributa soluere, que aliquādiu soluisset Ludouico Germanie regi, pernegabat. Magnō bello petitur: magnis ille nihilomin⁹ uiribus reluctatur, uaria fortuna sepe sunt in acie collatę manus: nulla parte cōstitit uictoria: equis uirib⁹ discessum erat. Sederāt tū Vngari, gēs noua, ad repagula, que illis Morauorū rex obiectasset: nec erat ulla trāscēdēdi facultas. Imperator qui in animū induxerat, nō nisi uictor redire ab Morauis, undecūq; circūspexit auxilia. Audiuit gentē magnā consedisse ex latere Morauorū, que transit⁹ tēpora oportuna demoraret. Misit in eam gentē uirū fidum: qui de pactis cum illa loqueretur, gerendi bellī in regem Morauorū: quibus ex sentētia Cēsarī cōstitutis, ipse cum agmine suo profectus, trāsitum Vngaris aperuit: immisitq; hostilē Christianis populis gentē: qui infinis postea malis prouincias affligerūt. Sed tum opera illorū usus Imperator presente in Morauorū regem bello confligit magno prelio, tantis auctus copijs, suppressitq; regē: & multis pessundatis atq; captis, in fugam uertit hostem. Ille elapsus, in profundū solus se recepit saltū: & proiectis armis regioq; apparatu, ad solitariū quendā se contulit uirū, Christo deuotū: cuius usus cōtubernio sanctitatis, in finē usq; uite eremiticā uitā impleuit: moriturus iam de p̄op̄inquo primū quis esset aperuit: & in Christi pace quiescens, meliora regna promeruit. Tum Bohœmia, Polonia, & Slesia, suum queq; prouincia ducē cōstituit: libere uiuēs, tributa tñ superioritatis agni-

LIBRI II. CA. XXVII. ET XXVIII.

tionē uel modica pendeat Romano Imperio. Tempore ex illo Vngarorū gens Christianas prouincias male habebat. Erat autē circiter nongentesimus a Christo nato annus.

CA. XXVII.

Um autē ad Romanū Imperiū Henric⁹ dux Saxonie allectus esset Romanorū rex, Vngarorū insolentissimus aulus magna parte repressus est: Nam gentē, quod in Saxonia diximus, maximo pressio uicit: docuitq; intra suā cōsistere prouinciā. Bohemos quoq; & Wandalos, Sorabos, ab alijs regibus edomitos, & ceteros Wandalorū populos uno grandi pressio ita perfregit, ut ceteri, qui perpauci remaserāt, & regi tributū, & Deo Christianitatē ultrō promitterēt. Quo tempore urbē Wandalarū primariā Brādēburgū, idē Henricus per brūmā oppugnauit: castra figens in glacie, & labore magno expugnauit: arcēq; Misne firmauit aduersus insultus gentis: & prescicit illis uiros industrios: qui ad imperata seges cōpellerent, & in fide continerēt. quod initiū fuit Marchionum: nūc principū electorū. Per eadē temporā idē Henricus urbē, quę Delmborg uocatur, fundauit: in ea monasteriū puellarū instituens: quod etiā grandi terrarū dominio locupletauit: donās terrā quę hodie dicitur Aduocatorū. Erant tum ministeriales monialiu, qui nunc sunt Barones quatuor: quorū hec sunt nomina, de Gera, de Wida, de Plawis, de Rutze. Deinde cū exercitū Daniā ingressus Henricus, Gormonē regē primo statim impetu ita perterruit, ut imperata se facturū misso nuncio demāderet: & pacē supplex deposceret. Sic Henricus uictor, apud Sleswigū, egni sui terminos ponēs, Marchionē constituit: & Saxonū coloniā habitare precepit: quod antea similiter fecisset in solo Wandalico, in urbe precipua Brandenburgō. Sed foelicius cessit in Wandalia q̄ in Dania: nam apud Sleswigū cum eius uita finiuit & marchionatus. Cum enim ille finē uiuendi fecisset, Dani iugū quod acceperāt proiecerūt: occiso Marchione, coloniā Saxonū eiēcerūt. Wandali quoq; uicini Danis, in antiquā se libertatem receperunt, proiecto tributo cum Christianismo.

CA. XXVIII.

Memoria autē Ludouici regis Germanie, Bohemia magna ex parte erat Christiana. Nam illi rex memorat⁹ armā intulit, perpulitq; ut quatuordecim eius prouincie duces, se presente, sacrū subirent lauachrū, & deinde tributa penderent: quanq̄ in Bohemica Pius historia astruere uideat, Borfinoum regē, primū in gēte subisse lauachrū regenerationis, imperante iam Arnulpho: qui nepos erat Ludouici memorati, ex filio Karlomāno. Equidē fieri potuit: ut ante quatuordecim copiarū ductores, barones, aut comites, sub Ludouico baptisarent: prim⁹ autē inter uniuersē prouincie generales duces fuerit iste Borfino. Tempore ex illo Christi fides in Bohemia permāsit. Borfinous ergo decim⁹ erat dux ex primō illo Zetho, a quo illorū annales sumūt principiū: quanq̄, ut ante monstrauimus, lōge uetustior sit Bohemorū in suis mōtib⁹ incolat⁹. Iste autē Borfinous moriēs, filiū reliquit Vradislaū, nam alius etiā filius Spitigneus natu maior, cum exili tēpore regnasset, moriēs, fratri reliquit Bohemie principatum. Vratisslaus dux Bohemie reb⁹ preerat, quo tempore.

Vngari repressi.

Wādali tributarij Henrico regi.

In glacie fixa castra.

Barones ministeriales.

Henric⁹ in Daniā.

Dani rebellēs.

XIII. duces baptisantur.

Borfinous dux Bohemie.

Vratisslaus.

Fratres dissi-
miliū mog:

Wentzlaus
in catalago
sanctorum.

Mors uitæ
cōformis.

Mesco dux.

Poloni perfi-
dia.

Frater fratrem
excecatur.

Nomē Bo-
lislau uene-
rabile.

tricus Imperiū iam teneret Romanū. Reliquit autem moriens filios duos, Wentzlaū & Bolislaū, dissimili uirtute adulescentes: nam Wentzlaus incredibili deuotione fidem Christi ambiebat: frater uix nomine ipso passus dici Christianus: seculi uanitates anteposuit religioni: iustitiā non equo & bono, sed armis metiebat & uiribus. Wentzlaus quotidie profecit in uijs iusticie usq̄ adeo, ut cūctis amabilis pro modestia & religione uideretur: tantūq̄ emeruit apud Deū, ut signis aliquot uiuens claresceret. Nata est inde fraterna ex uirtute emulatio: nam Bolisla⁹, stimulāte matre, dum elemosinarū largitorē prodigere paternas opes accusaret, insurgens fratrem oppressit. Ille ad meliora translatus, promeruit amplioribus etiā signis clarescere: ut breui Sāctorū in catalogū trāscriberet. Bolislaus sacrilegus cum post fratrem celsum aliquādiu reb⁹ p̄fuisset, moriēs reliquit filios Bolislaū & Stratiquatem. Bolislaus filius, patruo q̄ patri similior: uirtutē amplexatus, per uestigia patruī, Deo deuot⁹, hominibus iustus, ut erat, apparebat. Stratiquates ascribitur in clerū: & dum ad episcopatū eligitur, contēpsit: q̄ non is quem deposceret, locus uideretur. Inde uero cum pertinaciter locum aliū ambiret, & pro generis dignitate repellī non posset, a Moguntia no archiepiscopo tentatur cōsecrari. Sed uenit illi pro benedictione male dicitio: nam sub manibus cōsecratoris arreptus a demonio: diuq̄ tortus in ea uexatione, infelicē animā exhalauit. Bolislaus filiū sui nominis reliquit tertiū Bolislaū. Rebus Bohemicis tum suberat insignis ciuitas Cracouia: ut solent limites regnorū, uariante fortuna, uel protendi uel breuiari. Cum aut̄ tertius Bolislaus p̄esset, Mesco dux Polonię, contēpta Bohemi adulescentia, Cracouiā interceptit: suoq̄ iuri denuo cōsociauit. Venit ob eam rem ad graue bellū: multa inuicē irrogantē ferro & flāmis incōmoda: multe pridē & hominū cedes: demū ex procerū alterne ditionis instātia fit colloquiū inter duces de legibus pacis. Dum illis Bohemus ex animo intendit, minus cauit insidias: ibi enim a Polono Mescone nihil tale timēs, op̄ primitur. Filios hic reliquit Iamirem & Vdalricū: Iamires natu maior patri succedit in ditione. Vdalricus externā amplexus militiā, Henricū sequitur Romanorū regē: eum, qui primus ex domo Saxonie cōscendit hoc culmen. Cum audiret patriā a Polonis laborare, impetrata ab rege uenia, Bohemiā repetiuit: & magno labore, repressis hostibus, fratrem regno non idoneū excecavit: ne quādo ad resumendū conaretur: ipseq̄ p̄fuit cum plurima laude rebus Bohemicis.

CA. XXVIII.

De Polonię deinde res introducendas cōuertamur: que ut Bohemig, ita ille quoq̄ nobis cū suscepto Christianismo inclaruerūt. Ex illo ep̄m tēpore cum principibus nostris uersabatur: & coeperunt inclarescere: ut nomē haberēt, qui prius essent incogniti. Mesco dux preerat Polonis ea tempestate, cum Hēricus Romanū teneret regnū. Sed ille armis intentus, minus ad religionē inclinabat: filiū habebat Bolislaū, nam hoc nomē tum erat in omni ea gēte uenerabile, ut & Bohemi & Poloni principes illo frequētius uterētur. Iuuenē hunc optime indolis aggre datur Adelbertus Pragensis episcopus: uir in diuina religione seruentiss

mus: & agrū bonū nactus, in quo cōdere diuini semen uerbi, Bolissau in fide Christi erudiuit: adeoq; profecit, ut breui faceret consummatū Christianū. Interim patre mortuo, rebus gerēdis preerat per Poloniā Bolissa. Adelbertus episcopus profectus in Gentes, Christū ubiq; euāgelizabat. Peruenit ad Prussos: illis quoq; coepit nomē Christi cū religione & promissione immortalis regni proponere. Sed quid uis apud barbaros: modestia & mansuetudo uiri aliquandiu eos a crudelitate frenabat: ubi uero incruduere, uirū aggressi sanctissimū, trucidabāt: martyrio coronātes. Bolissaus ubi audiuit maētātū a seuisimis patrē optimū, cui hoc ille debebat qd esset Christianus, indoluit: missisq; muneribus, sacrū martyris corpus a perfidissimis mercabatur, transtulitq; in suā ciuitatē: quo accepto, Cresiopes, & regna maxima sibi uenisse reputabat. Venerant ex Italia nonnulli Christo dediti sacerdotes, qui in gentibus Wandalorū pro Christo cōtenderant euangelizare: sed linguā gētis uernaculā, summo prius studio perdiscere cōstituerāt, ne interprete opus esset: hoc in conatu diu laborantes, confederant in cellis, non satis a ui & iniuria tutis & cōmunitis. Procurari iussit dux optimus, uiris bonis uitę necessaria. Aduerterāt nōnulli latrones: exteris illis uiris cum duce esse crebra colloquia, nescientes quid ageretur: dum illi ratione seminādi euāgelij cum duce loquerētur: arbitrati magnos esse apud peregrinos, qui longe abissent a patria, thesauros recōditos, noctu aggressi, cellas effringūt, uiros opprimūt, & uix parum aliquid uiatici, quod a duce illi meruerāt, auferentes, cum rubore discedūt. dux autē religiose tumulatos, qui in conatu sacri ministerij sunt oppressi, inter martyres, ut erāt, pro Christo cesos, merito illos deputauit: Interim signa multiplicātur ad tumulū Adelberti Ep̄i: & martyris fama uolat in orbē. XXX.

Tto interim. I. Henrici primi filius, pro rerū gestarū magnitudine cognominatus Magnus, erat in Imperio. Conuersus ad Wandalos, tanta uirtute illos constrinxit, ut tributū pendere, & Christianismū subire, pro uita & patria simul offerrent uictori: baptisatusq; est magnus gentiliū populus. Ecclesię tum primū in Wandalia constructę. Inde uero postq̄ reuersus est ab Italia, omne studiū intorsit ad gētīū uocationē: precipue Wandalorū, qd pro sentētia illi euenerāt omnia, Deo cooperante, & dexterā eius ubiq; roborante. Subactis autē, & Christianę fidei adactis Wandalorū gentibus, Magnus Otto inclytam urbē Magdeburgū super ripā Albis fluminis instaurauit: quā Wandalis metropolim statuēs, Adelbertum summe sanctitatis uirū, ibidē consecrari fecit archiepiscopū. Is primus omniū in Magdeburgo ordinatus, duodecim annis strenue pontificatum administrauit: multosq; Wandalorū populos, predicando conuertit. Illi autē archiepiscopatu subiecta est tota Wādalia usq; ad Panim fluuiū. Episcopatus suffraganei quinq;: quorū Marsburgū, Cicensis, ad Salam cōditę urbes, Misna super Albim, Brādēburgū & Hauerbergū ad interiora recedūt. Sextus Wādalię ep̄atus est Aldēburgū: hūc sicut ceteros Imperator Otto, Magdeburgēsi primū subijcere decreuerat, propter gētis cognationē: quē tñ Adeldagus Hamburgēsis archipresul Imperialis cācellarius,

Albertus ep̄s
martyrisat.

Cedūt pbri
Italici.

Baptisatur
Wandalorū
populus.

Magdeburgū
metropo
lis Wandalorū

Magdeburgum
habet
suffraganeos
quinq;.

Aldenburgi
situs.

pro suo defendit: eo quod terminus sue ecclesie antiquis privilegijs Imperatorum
esset comprehensus. Est autem Aldenburgum ea que Wandolica lingua Stari-
gard, hoc est, urbs antiqua dicitur: sita in occiduo Baltici maris, in terra Wa-
griorum: & est terminus Sclauie, hoc est Wandalie, in ea regione. Hec autem
ciuitas cum prouincia, fortissimis quondam incolebatur uiris: eo quod in fronte
totius Wandalie posita, contiguos haberet Danorum & Saxonum populos:
qui omnes bellorum motus ipsi aut primi inferret, aut alijs inferentibus primi
exciperent. Tales enim in ea quandoque fuisse reguli perhibent, qui omnium
Obotritorum siue Kiffinorum, & eorum qui longe remotiores sunt Imperio,
fuerint potiti. Conclusa igitur, ac subneruata omni horum natione Wandalarum
ab Imperatore, urbs quoque uetus Aldenburgum inter alias quoque ad fidem
Christi peruenit: & facta est numero fidelium copiosissima. XXXI.

Aldenburgum
ad fidem.

Marco eps.

hunc vic urbi tum precellentissimam, gloriosus Imperator Otto pontifex
cem primum dedit uenerabilem uirum Marconem: subdens ei omnem
Obotritorum prouinciam, usque ad Panim fluum, & urbem Demyntum.

Sleswig.

preterea ciuitatem opinatissimam Sleswig, que alio nomine Heidebu dicitur,
eiusdem cure delegauit. Eo enim tempore ea urbs cum adiacente prouincia
que scilicet a lacu Sliam ad Eydoram fluum porteditur: Romano Imperio a
memoria Henrici, qui pater erat Magni Ottonis, subiacebat: habens terram
spaciosam, & frugibus fertilem, sed maxime desertam, eo quod inter oceanum &
Balticum mare sita, crebris incursionum iacturis attereretur. Postquam autem miseri-
cordia Dei, & uirtute Magni Ottonis matura pax omnia possedit, cepe-
runt habitari desertam Wagrie, & Sleswicensis prouincie: nec ullus iam an-
gulus relictus fuerat, qui non esset conspicuus urbibus & uicibus, & plerisque
etiam monasterijs. Diu superfuerunt antique illi habitationis clara uestigia,
in sylua, que a uico Lutellenborg per longissimos tractus usque Sleswigum
pertrahit. Cuius uasta solitudo, & uix penetrabilis, inter maxima syluarum
roborum, sulcos pretendit, quibus iugera quandoque fuerant dispartita: urbium
quoque formam structura uallorum pretendit. In plerisque etiam riuis, qui propter
molendina cogendis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnem illum saltum
ab hominibus quandoque habitatum. Primus igitur huic nouelle plantationi
Marco preffuit episcopus: qui populos Wagriorum, & Obotritorum, sacro bap-
tismatis fonte lauit: quo defuncto, Sleswigum singulari pontifice honoratum.
Eguardus autem sedem suscepit regendam uenerabilis uir Eguardus:
qui multos quoque ex Wandalis conuertit ad Dominum. Ordinatus est a Sancto
Adaldago Hamburgensi archiepiscopo. Creuit ergo populus fidelium: nec
fuit aliquid, quod nouelle ecclesie aduersaretur, omni tempore trium Ottonum:
qui omnes pari affectione in eius gentis conuersionem ferebant. Et repleta est
omnis terra Wagriorum, Obotritorum, & Kiffinorum prouincia, ecclesijs & sa-
cerdotibus, monachis, & Deo dicatis uirginibus. Porro Aldenburgensis
ecclesia dedicata fuit in honorem Sancti Iohannis Baptiste: Magnopolensis autem
instructa fuit sub patrocinio Sancti Petri: continens monasterium uirginum.
Fuerunt deinde Aldenburgenses pontifices, honorabiles regulis & princi-
pibus Wandalarum: eo quod munificentia Magni principis Ottonis, cumulati

Virtus magni
Ottonis.

Vasta solitu-
do.

Eguardus eps.

Magnopolensis
ecclesia.

essent temporalium rerum affluentia: unde possent copiose largiri, & populorum sibi conciliare fauorem. Dabatur autem pontifici annuo de omni Wagriorum & Obotritorum terra tributum, quod pro decima imputabatur: de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim numi puri argenti: ad haec unus numus, precium colligentis. Wandalicum uero aratrum par bouum & unus conficit equus. De urbibus uero & earum praedijs, ac curruum numero, quae ad possessionem pontificis pertinebant, non est huius operis explanare: eo quod uetera in abolitionem transierunt: & ecce noua sunt omnia: Haec ad uerbum translata ex annalibus, ad fidem legentium certiores. XXXII.

Pontifici tributum.

Aratrum Wandalicum.

Rincipium autem perturbationis rerum Christianarum erat ex Danis: nam cum adhuc Magnus Otto superesset, Zuenotto regis Haraldus filius, quem ad sacrum baptismum Otto uictor adiecit, cum uideret regni proceres leue iugum Christi portare cum murmure, indignantes & execrantes Haraldum regem seniore, quod id oneris regno & regnicolis imponi passus esset: simul sperans, quod per eam occasionem ad regnum, cuius erat cupidissimus, perueniret, patri rebellauit: coniuratione maioris partis procerum in senem regem Christianum. Igitur ubi intualuit conspiratio, concurrunt ad arma, Haraldus nihil minus quam hoc a filio metuens, matrem Tiram Christianissimam foeminae, quae filia fuit Anglorum regis, monumentum, & perenne memorabile ad tumulum constitutum parabat: defatigatis milites suos in opere rustico, prouendi de terris immanissima saxa, quod ipsum militum suorum animos a rege auerterat. Quo in opere cum desudaret, affertur regi triste nuntium de filij & procerum in se conspiratione propter Christianismum, paratos ad arma uenire in se cum exercitu ad illum improviso opprimendum. Vbi audiuit, intermisso opere, quae pro temporis angustia potuit, arma contraxit: ueniensem super se filium expectauit: cum non aliud suos posceret, nisi ut filium illi seruarent in prelio, si fieri posset, incolumem. Facta congressione, pater uincit: renouato rursus prelio, eadem fortuna: cum tertia quoque pugna pararetur, interposito colloquio, res tractatibus agi coepit. Cum interim treuge constituerentur, quibus filius Haraldus, incuriose ambulabat in nemore: quo in loco ictus sagitta letaliter, in Iulinum Wandalicum opidum, quod filio minime fideret, se iussit deportari. Ciuitas quidem gentium Idolis adhuc dedita, sed Haraldum tamen regi Christiano peramica: cui etiam ille plus fidei tribuit quam filio, treugarum inducias uiolari passus. Non autem diu rex uulnere superfuit: sed cum efflasset spiritum, reductus in Daniam, regio funere in Roschildiam tumulatur. Sed ad id, cuius rei gratia introducta est Danorum regis mentio, aliquando ueniatur. CA. XXXIII.

Filius patri rebellat.

Filius uincit patrem.

Roschildia regem sepelita.

Gregiae quondam urbis Iulini, in Wandalico solo ad littus maris Germanici, nunc uilissimi opidi speciem egre seruantis, mentionem sine laude transire non debemus, ut mortalium rerum speciem precium in eius ruina intueamur. Tradunt Iulinum ab Iulio Cesare fundatore nomen habuisse: quomodo Wolgastum, Iuliam Augustam olim uocitari, & Demyn, quasi dominam mundi, & Tribuzesz, quasi tributum Caesaris, & Robel, quasi rebellionem: Sed fuerint istae consonantiae in lingua Wandalica ad Latinam

Absurda etymologiae.

Albis fluij
limes.

Iulinū em-
porium.

Lex iniqua.

Dani deses-
runt fidem.

Rex capitur
trina uice.

Pulcher mo-
dus fallēdi
regem.

quomō & in alijs, fortuite: certē ab Iulio cesare imposta nomina, certū est nō fuisse, nam ille bis trāsito Reno, ex Gallijs tetigit Germaniā: sed statim redijt reductis copijs, per pontes quos in flumine strauit: Testis est ille ipse, in suis commentarijs. Nec Romani duces post illum tenuerūt terras unq̄ ultra Albin, quē dedit August⁹ limitem Romano imperio: testis Strabo. Si tamē memorata nomina cōtendis esse origine latina, fieri potuit, ut Wādalice nationis principes cupidi uisendarum regionū, Albinq̄ trāsēuntes aliquādiu militauerint per Germaniā Druso Neroni Augusti priuigno, & Drusi filio Germanico, alijsq̄ presidibus: qui regressi narrātes quē uiderint, & nomina Latina ad imitationē Romanorū, suis indiderint castellis. Eius transitionis testes sunt Strabo, Cornelius Tacitus, in Augusta historia. Erat Iulinū preclarū illa etate Wandalorū emporiū, tantis opibus, tantis mercatorū negocijs frequens, ut uix aliud par illi tum Europa uideret: Constantinopoli semper excepta, quē tum florebat. Ibi Russi, Dani, Sembi, Saxones, & ipsi Wandalī, singulē quoq̄ gentes suos uicos & plateas incolebant: nulli preclusum municipiū, nisi qui de Christianismo sermones sereret. Hęc erat ingredientiū terra mariq̄ lex: ut omnia pacata inuenirent, si non de religione uerbū facerent. Iam Haraldi filius Zuenotto Danię regnū, proiecto populariter Christianismo, cognomine pariter qd illi additū erat honoris gratia in baptismo, abiecto, moderabat: iam enim iniuriū ducebat, si quis illum de cetero Zuenottonē uocitaret. Ergo bellum ante omnes indicit Wandalis, patris sui iam hostis, receptatoribus: nec illi segnes excipiūt, animo & opibus non impares: fit pugna, ut frequēter, naualis, diu cōmuni Marte uolauit uictoria: demū Wādalorū nauibus insedit. Capt⁹ rex in prelio, abducitur in Wādaliā: graui gre per interuallū persoluto, redimitur. Pristina bella renouat: eadē illum, quē prius, fortuna insequitur: uindicāte Deo iniuriā reiectę religionis. Iam pristina redemptione exinanitis regni thesauris, cum in promptu aurū non adesset, datis uadibus, & priorū, in regno, procerū filijs obsidibus, regredit: nec sic quieturus: nam tertio quoq̄, belli sortem in eosdē statuit hostes experiri. Iam cautior futurus, omnia diligenter collustrabat, nocturnis classē uigilijs, circūductis scaphis, iussit uelut castra circui, ne quid intētēt hostiles insidię. Viderant hanc regis diligentia Iulinenses Wandalī, & ex tempore cōsiliū mutuātur: nam quidā ex eis promptiores, ubi Danicę uigilię iam ad quietem redibant, sub oriturā mox lucem, inscēsa nauicula, cum haberent qui linguā Danicā callerent, pretoriā regis nauim adeunt: uigiles regij sunt ab omnibus crediti: idq̄ assimulant: regis colloquiū deposcunt, uelut magnę oportunitatis rem allaturi. Rex arbitratus esse suos excubitores, qui aliquid magni cōtemplati, celeriter differerent: nihil insidiarū ueritus, caput e nauī protulit: qui aut sermonē in aurem afferret, ait esse secretū non palam efferendū, ne etiā proximi audiant, cauendū. Rex admoturus aurē pecto retenus inclinat loquuturo: statim rapitur in scaphā: & ore occluso, tacito remigio abducitur, priusq̄ arma quisq̄ expediat in nocte: nam stabāt in ordine paratę Wandalorū acies. Ita tertio captus rex, Iulinū perducit:

manifesta illū uindicta persequente: quod in parentē impius, & in omniū parentē Deum, esset sacrilegus. Iam tertie redemptionis circūspiciuntur impendia: uacuato erario, ac obsidibus pridem obligatis. Igitur fœminę locupletes in regno, regiam sortē cōmiseratę, ipsę de suis ornamentis aurum contulerūt pro illius redemptione, qua pietate cōmonitus rex, iam redemptus, legē de successione fœminarū, quę iniqua pridem illis erat, maribus exequauit. Impetitur inde Suetico bello, & iterū uincitur: regnoq; pellit. Victus, in Norwagię regem respexit, & ad illum confugit: sed ab eo cōtemptus, sensit cum fortuna mutatos amicos. Anglię regem adit: sed speculator potius quā exul habitus, cum cōtumelia dimittit. Scotię quoq; regem pertentat: ibi reperiens, qui eius calamitatē miseraret. Sed tñ septennio ibi habitus hospitaliter: medio tam longo tempore recogitauit quid pateret, & unde malorū illi esset origo, de proiecta Christi religione: eam ex animo cōplexus, resumit: uoto concipiens, si unquā illi reditus esset in patriam, promulgare in populū. Deinde reuocatus in patriā, fidelis permanet Christianus.

CA. XXXIII.

i Nterea Wandali iam a temporibus Ottonis. I. ex magna parte Christi fidē receperūt: illi precipue, qui in mediterraneis habitabant: instante a meridie Adelberto, primo Magdeburgēsi archiepiscopo: qui iam, ut diximus, suos in Wandalia habere cepit Suffraganeos Brandenburgensem, Hauelbergēsem, cum ceteris, quos supra memorauimus. Ab occidua uero parte, Adaldagus, Hōburgensis archiepiscopus, strenue suę legationis in gentes, obibat officiū: ordinatis episcopis in Aldēburgo Wagrię regione. Sed qui ad mare habitabant, ferociores semper erant: non passi ad se penetrare, qui fidem Christi disseminaret. Iulinenses enim, quod diximus, lege lata uetuerūt, ne aduenarū quisq; nouę religionis mentionē ullam faceret, quo factū est, ut omniū illi nouissimi, ad Christi fidem peruenirēt, quanquā & mediterranei semel acceptā religionē nō satis constāter seruauerāt: quod quibus sit factū occasionibus, infra suis temporibus cōtingemus. Introrsus autē ad orientē Ottone tertio regnāte, Bolislaus Polonorū dux: qui, ut dicemus, Imperio se coniūxerat, recognoscēs in eo superioritatē, omnē Wandaliā usq; ad Oderam suis subiiciēs tributis, ad iuga Christi cogebat. Prussis quoq; grauis imminēbat: a quibus, quod diximus, corpus sancti Adelberti Pragensis episcopi, quē occiderāt, precio redemit: inq; suam regionē uenerabundus abduxit. Cœperat ergo ab illa quoq; parte orientis, Christi euangelium rutilare. Sed ab aquilone Wādalis maritimis quis immineret? quod Dani ipsi satis adhuc infirmis erāt radicibus: rege Zuenone timidius agente in populo: qui & si ipse fidem affereret, uerit⁹ est tñ proceres durius resistentes, adigere iugo fidei: ne, quod formidabat, iterū regno pelleret. Sed nos in Bohemiā, Poloniāq; paucis redeamus: Christiana tempora nacti in illis prouincijs, quę illorum res illustrauere.

CA. XXXV.

b Ohœmia per ea tēpora ducē habuit Vdalricū: qui per magna tēpora. I. Ottonis, rerū potiebatur. Filiū is habuit Bitiscislaū auda-

Fœminę redimūt regē.

Rex pellitur regno.

Septennio rex exulat.

Adelbertus archiep̄s.

Adaldagus archiep̄s.

Lex iniqua.

Bolislaus dux Polonorū.

S. Adelberti corpus translatur.

Zueno rex Danorum Christian⁹.

Filia Impe. i
monasterio.

Rapitur pu-
ella ex mo-
nasterio.

Imp mouet
filie lachry-
mis.

Imperator
peregrinat.

Magn⁹ hos-
nor exhibi-
tus Imp.

Gratitudo
Imperatoris

tem pariter & procacē iuuenē: qui ausus grāde facinus, raptu sibi quæsiuit coniugē. Imperator Otto eius nominis .II. unam ex filiabus suis cōmendabat sacris uirginibus, apud Ratisponam Deo seruientibus: ut, si illi uideretur, pariter & illa spōsum deligeret immortalē: alioqui suo tempore nuptui tradendā. Audiuit Bohcemus uirginē & nobilitate & forma præstantem, in monasterio præcludi: irritatur magis ea se, q̄ minus licere uideret: patrē uirginis interpellare non ferebat: q̄ puellā monasterio a parente deputatā, arbitraretur sibi nequaq̄ permitti spōsandā. Fretus armis paternis, & Bohcemię uiribus, fidebat raptā defendere. Igitur aggressus magnum facinus: puellā (uolentē an nolentē incertum, magis autē est augurari promptum, non ualde repugnantē) rapuit: & abduxit ad interiora regni: coniugēq̄ sibi legitimis nuptiis asciiuit. Pater incōparabile nephas detestatur, q̄ auderet uir Imperio subiectus, tantam irrogare & Imperatori, & dño suo iniuriam: statuit armis facinus coarguere: Itaq̄ magnis uiribus duxit in Bohcemiā Otto. Occurrit Vdalricus senior cum filio: & ipsi exercitum in armis ducentes. Sed tñ premiserat Vdalricus uiros etate & moribus graues, qui indignationē Imperatoris uerbis & obsequiis tentarent delinire. Venerat post illos Iutta filia: & qm̄ ita placitū uideret superis, obsecrabat patrē: ut, qm̄ factā rem ad infectū nemo reduceret, non cōmitteret, ut sanguine innoxiorū nuptias ei cōmacularet: sumeret obsequia mariti, sumeret preces soceri, & post omnes placaret lachrymis filie: iam nō posse uindicari in Bohcemos, q̄ illam intactā præteriret. Imperator iusta satisfactio-
ne cōstituta, precibus & lachrymis filie cessit: permissaq̄ Iutta Bircislao, pacatum reduxit agmen: iam placatus.

CA. XXXVI.

Olonis per ea tēpora præfuit Bolislauus dux, Christianus: qui iusticia in subditos, & equalitate in uicinos, & in Deum religione, promeruit ab omnibus iustā uenerationē. Audiuit Otto .II. Imperator cognomēto Rufus, famā sancti martyris Adalberti, de mirabilibus que operaret per illum Deus, uoluitq̄ inuiscere martyris sancti sepulchrū: insinuabat Bolislao aduentū suum, ut illi pmitteret in ciuitate pro dignitate hospitium. Gauisus ille, dignationē interpretatus, q̄ a tanto principe terra eius inuisceret: non facile dictu est, quanto honore, quo apparatu, q̄ magnifico instructu, Imperatorē uenientē exciperet. Vidit Imperator in ciuitate ducis, & in mansione principis eam, quā non putabat opulentiā, magnificū in omni ciuilitate apparatū: miratus inuiscerorū ordinē, uasorū, poculorūq̄ ex materia & arte præstantiā, generosū in principis animū, cuncta per hilaritatem largitatis maiora facientē. Non putabat Imperator in ea gēte tantum splēdorē extitisse: unde cōuersus in suos: Deposcit huius in nos meritum uiri, ut aliquo uicissim a nobis magnifico munere decoretur: cernimus nihil deesse tantis opibus, & regni amplitudini, q̄ ut maiori fulgeat nominis dignitate: Si regem appellauerimus, & amicū Romano Imperio ascribamus, nihil indignū & rebus, & uiro fecisse uidebimur. Probant principes Imperatoris consiliū. Igitur euocatū Bolislauū, Imperator his uerbis alloquitur: Ostendisse nobis animi tui magnitudinē, & obsequij diligentiam,

tibi nobisque gratulamur: Ideo te euocauimus in hunc coetum principum, ut uicaria te remuneratione decoremus: Regium tibi nomen damus & honorem, & te Romani Imperii socium, amicisque Cesaree maiestatis ex hoc die ascribimus: & haec dicens, coronam capiti eius imposuit. Deditque Imperator Bolislao regi pro regalibus insigniis lanceam beati Mauricii, & clauum Domini. Haec autem regalia insignia, corona scilicet, & sceptrum, & lancea, ad multa tempora in armariolo Cracouiensis ecclesiae, ad memoriam posterorum conseruatur. Rex autem Bolislao, ob reuerentiam Imperialis dignitatis, & in pignus alterne amicitiae, & deuotionis, donauit Imperatori brachium diui Adelberti martyris: quo assumpto, ad propria ille reuersus est. Deinde cum ex hac uita subtractus esset rex Bolislao, anno Christi. MXXXV. Mescio filius eius regnauit pro eo: longe impar paterne probitati: sed sustinuit eum magni patris dulcis apud omnes memoria, ut filii degenerem animum minus odirent subditi. Duxit uxorem nobilem, filiam memorati Ottonis Imperatoris, sororem nihilominus Ottonis. III. Sed hic Mescio cum desidia & deliciis resolutus, propriis non communibus utilitatibus interderet, coeperunt exteris nationes, quae patri suo essent uectigales, minus honoris illi impendere, colla iugo subducere, & tributa regionum denegare. Contemptus ergo uixit: non modo a suis, sed & ab exteris utriusque tamen illo uiuente, uiguit in cordibus hominum memoria patris: cuius etiam reuerentia filio seruabat qualicumque obediencia. Cum uero ille rebus exceptis humanis, filium relinqueret Kasimirum, cognomento Karolum, mox insurrexere, perceres, & filium cum Teutonici nominis odio expulerunt regno. XXXVII.

Dux Poloniarum creatus rex.

Filius degenerans.

Rex expellitur

Am erant Poloni sine rege, sine duce: cum sibi quisque consuleret, & suis pro se commodis inseruiret, coepit in longinquum & proceres & populum confusionis tedere. Non supererat regia nobilitas: nec erat cui deferreretur honorem pro paritate natalium: inuidebat quisque alteri regnum: nec tamen sine rege sine duce poterant durare. Coepit eiectus regno Kasimirus uehementer desiderari, & de reuocando in regnum magnus erat omnium consensus, quaesitus per Germaniam, inueniri non potuit: apud matrem, apud cognatos, nusquam repertus est: transiens enim in Gallias longius, quietius lateret, monasterium Cluniacense ingreditur, habitum poscens fratrum, nec aperiens cuius esset sanguinis. Suboleuerunt uestigia, qui querebant, quibuscumque indicibus, innotuit, quod apud fratres illos ignotus demoraretur. Venerant eo missi in eam rem oratores: inuentus est iam annum septimum agens in religione: Expositis autem itineris sui causis, uasa auri & argenti protulerunt: petentes, ut regium illis sanguinem in quo regni esset iusta successio remitterent: magna in eo esse regni comoda: pauperum refrigerium, pacem temporum, finem bellis, diuinae seruitutis gloriam inde prouenturam, nunciantes. Abbas id neque sui, neque ipsius Kasimiri esse potestatis respondit, semel Deo oblatum, seculo remittere: Sed si tanta regni comoda in Kasimiro essent constituta, adeant summum pontificem, ab eo dispensationis gratiam poscentes. Illi non segnes Romam petunt: Benedicto. VIII. tum summum administrantem pontificatum, rem aperiunt: dispensationem Apostolicam requirentes. Auditus autem Papa Benedictus Poloniarum desolationibus, Christiana compassus pietate

Rex monachus factus reducit in regnum.

Papa dispensat.

- genti, ob regem amissum, Kasimirū ad regendā Poloniā redire concessit: permisitq; ut inuito matrimonio, posteritati constituēde operā impēderet. Ferunt ob titulū huius dispensationis, inditū esse Polonis, ut in tonsura rotunda capillorū, diu se conformarēt ritibus religiosorū: quā postea ignominiam abolendo, supra ceteras nationes coeperūt nutrire capillū: idq; ad nostra tempora durauit, ut foemineū in morem capilli dorso uiroꝝ flagellēt. Statutū nihilominus tum esse aiūt a Pontifice, ut pro alēdo in perpetuū lumine, in ecclesia beati Petri Romę, censum soluerēt: quod in Polonica lingua, Snato Petre, hoc est, sanctū beati Petri uocatur. Igitur legati exequuti negociū, assequuti propositū, leti & alacres recipiētes suū ducem Kasimirum, redeunt in Poloniā, Multa erant illi, initio noui regni certamina: excreuit multorū, & intus, & foris, per absentia insolentia: cui reprimēde posteaq; diu laborauit, regno suo tranquillitatē reddidit. Accēpit aut uxore ex Russię principibus nobile, nomine Debronegam: dignā pro uirtute cognomine Marię: ex qua sustulit quatuor filios, Bolislaum, Verladum, Mesconem, Etnem. Quo tēpore, cum iam ageretur. XXXXV. post mille annus, Aaron episcopū Cracouiēsem Benedictus Papa cum in Coloniā Germanię descendisset, consecrat archiepiscopū, hac, quę seruata est, forma uerborū: Pro reuerentia principis Apostolorū, sub cuius uelamēto te cōstitui isti, & pro amore diui Kasimiri regis uestri, coniugisq; Marię, amborūq; filij Bolislai, totiusq; regni, stabilimus, benedicimus in perpetuū archiepiscopatū apud ciuitatē Cracouiēsem, qui hactenus erat episcopatus: cui etiam subiicimus omniū episcopatum parochias, quę in omni regno sunt Polonię, ut archiepiscopali more tu frater omnibus p̄sideas: Tibi quoq; archiepiscopo cōcedim⁹ palliū, dieb⁹ solēnibus deferēdū. XXXVIII.
- Ed ne longius a temporibus nostris excurrāmus, paulo nobis retrocedendū est. Florebāt satis per triū Ottonū tempora res Christianę in Wandalia huius nostre regionis: nam Wago uir nobilis, tertius Aldenburgēsi ecclesię p̄fuit p̄tiffex: successitq; Eguardo. Hic in summa prosperitate inter Wandalos degens, sorore fertur habuisse speciosam: quam coniugē postulauit Obotritorū regulus Bilug: cūq; interpellationibus crebris pontificē super hac re cōuenisset, quidā familiarium episcopi, petitionē incauta uerborū iniuria repulerūt, dicentes: Iniustū esse pulcherrimā uirginē inculto & agresti uiro copulari: quā ille contumeliā prudenti dissimulatione cōpressit, & amoris stimulo incitatus, preces iterare non destitit. Timens aut episcopus, ne ecclesię nouelle grauius inde aliquid, si pernegaret, oriretur, postulationi eius annuit: data illi sorore in cōiugium. Procreauit aut ex ea filiam nomine Hodicam: quā pontifex auctulus monasterio uirginū contraditā, & sacris literis eruditā, Abbatissam p̄fecit uirginibus in Magnopoli, cum tñ necdū legitimos peruenisset ad annos: quod frater puellę Mizisla egerrime tulit: odio, licet occulto, cōcitratus Christianę religionis: timens ne peregrinus mos ille late per omnem serperet regionem: patrem uero, frequēter cōmonuit peracerbe, quasi qui mēte alienatus, superuacuas diligeret adinuētionēs: nec timeret patrijs de-

Monachus
ducit uxore

Capilli flagellat
dorsa.

Debronega
regina.

Cracouię datur
archieps

Ecclesię suffraganeę.

Wago eps.

Bilug rex
petit coniugē

Deposatur
soror epi.

Abbatissa
grate non
matura.

LIBRI
40
legibus:
pontifice cont
ulle sentim an
erum mutatio
coratus semper
abhis: necesse e
tatis, statim
turbem Magn
us illi occurrer
one. Episcopū
pelam alloqu
pitas, quibus
mā impedisti, c
uque salutem d
curatore. &
incipi offensa
um tranquillit
es, & nostra in
uore, tua inuit
no decima imp
uicax, mensura
tae monete, pr
gere, deputand
in, & annoq;
tribus, que si
his que ad ius p
tera non attenc
tum reputas eti
monu, ipse qui
tus, sororio su
Obotritos cōm
bus in terrā W
Abui
h quente
teram
m hui oratori
mōis que uete
dure. Post m
Obotritorū ra
mūatē nactu
m detexit: co
uo uendas ep
mittere seruos
uā uicq; pro

rogare legibus: prius quidē ducens uxorem Teutonicā, deinde filiā suam monasticę contradēs clausurę. Cuncq; his uerbis patrē sepe exaceret, cœpit ille sensim animo flecti, & iam cogitare de acceptę cōiugis repudio, & rerum mutatione: Sed conat⁹ eius timor repressit: eo q̄ grauiū causarum introitus semper fuit difficilis: uirtus quoq; Saxonū admodū esset formidabilis: necesse enim fuerit repudiata sorore Pōtificis, & diuinis rebus persundatis, statim ad bella peruenire. Quadā die contigit episcopum uenire in urbem Magnopolim, uisitacionis gratia: quo etiā Bilug cum primoribus illi occurrerat, excepturus sororiū siue propinquū suū, simulata deuotione. Episcopū igitur publicis causis intētū, sepe dictus. Obotritorū regulus palam alloquitur: Magnas, inquit, pietati tuę pater uenerabilis debeo gratias, quibus agēdis licet totus non sufficio, priuata enim beneficia quę mihi impēdisti, quia multiplicia sunt, non facile numerātur, generalē prouincię salutem dissimulare non debeo, sollicitudo enim tua super ecclesię instauratione, & animarū salute, omnib⁹ manifesta est: sed nec latet quātas principū offensas tua prouidentia fregisti: ut cum pace & gratia in principum tranquillitate degamus. Honori ergo tuo si ex postulati fuerimus, & nos, & nostra incunctāter impēdemus. Petitionē aut̄ paruulā apud te deponere, tua inuitat humanitas. Est apud Obotritos pontificale tributū qđ pro decima imputatur, de quolibet aratro, qđ duob⁹ bobus & uno equo constat, mensura grani, & quadraginta restes lini, & duodecim numi probatę monete, preterea unus numus pro colligēte: Hęc me, rogo, sinas colligere: deputanda stipendijs neptis tuę filię meę: quod ne forte ad tui iniuriam, & annonę diminutionē rogare uidear, adiucio possessioni tuę in singulis urbib⁹, quę sunt in terra Obotritorū, uillas, quas ipse elegeris: exceptis his quę ad ius pōtificale, Imperatoria dudū concessione peruenerūt. Pontifex non attendēs callidissimi hominis dolū, uerborū coloribus adumbratum, reputās etiā nihil officere rerū permutationē, sine mora petitioni eius annuit: ipse quidē uillas opulentissimas accepit, tributū uero, quod diximus, sororio suo in manus filię eius collocādū resignauit: aliquandiu apud Obotritos cōmorat⁹ prędia colonis exercēda distribuit: ordinatisq; omnibus in terrā Wagriorū, ad ecclesiā suā est reuersus. XXXV IIII.

Abuit aut̄ pōtifex, preter alias duas nobiles curtes, apud quas frequenter cōmanere solebat: unā in uia publica, quę dicit̄ Buza: alteram, super fluniū Trauenā, in loco qui dicitur Nezetma: ubi etiam fuit oratoriū & concameratio murato opere facta, non longe a radice mōtis quē ueteres Eilberg, moderni propter castellū impositū Zegeberg dixere. Post multos ergo dies, cum pontifex Wago altas occupatus, terrā Obotritorū rari⁹ inuiseret, supradictus Bilug una cum filio Mizisla oportunitatē nactus, dolū quē erga Deum & pastorē sanctū cōceperat, paulatim detexit: cœpitq; possessiones episcopales, quas ille ut fideli, & affini suo tuendas episcopus cōmendauerat, occultis uastare latrocinijs, & submittere seruos, qui prędam inde clam & aperte abducerent. Conatus eius ad id usq; processit, ut episcopū sicut decimarū iure, sic possessionibus exu-

Virt⁹ Saxo-
nū formida-
bilis.

Dolosa allo-
quutio.

Petitio passi-
ca.

Pontifex cir-
cūuentus.

Curtes pon-
tificiæ.

Occulta per-
fida latrocinia.

Dephēditur
dolus.

Cōminatio
offensae dei.

Incēduntur
uillae.

Repudiatur
uxor.

Ezico ep̄s.

Bilug rex.

eret: perturbatoq; capite, cultus omnis facilius pateret exterminio. Pontifex admonit⁹, cum ueniret in prouinciā, cum colonis habitā inquisitione deprehendit ad liquidū, quorū machinamentis, tantā possessioni immitterentur latrocinia. Permot⁹ itaq; nō mirū stupore atq; timore, q̄ atrocissimos insidiatores inuenisset, eos, quos putabat amicissimos, iamq; presentiens nouelle plātationi imminētē defectionē, multū coepit animo turbari, recurrens ad id, quod pro tēpore tutius uidebat, consiliū, tentare coepit, si forte uerbis sualibilibus mederi possit morbo paulatim subrepēti: multis fororiū blanditijs coepit mulcere, ut a coeptis desisteret, neue possessiones ecclesiasticas latronib⁹ depascēdas exponeret: puēturā sibi, nisi respuerit, non modo Dei offensam, sed & maiestatis Imperatorie iustā censurā. Ille obiectis dolos prestuens, respondit: nunq̄ se erga dñm & patrē tantā admisisse imposturā, ad quē semper habuerit animū optime affectum: Si quid autē inuito se factū sit, latronū insidijs esse peractū, qui de Willis, seu Rugianis cōmeantes, forte nec illius predijs parcerēt, si sinerent: se quidem ad illos cohibendos, cōsilio & auxilio semper affuturū. Facile ergo persuasum est bono & simplici uiro, opinionem de affine cōceptam deponere. Postq̄ autē accepta satisfactio, pontifex abcessit, illi statim, rupta pollicitatione, ad coepa retioluti sunt crimina: furtisq; uillarū incendia miscuerunt: preterea colonis omnibus, qui ad ius episcopi pertinebāt, nisi quāto eius predia desererent, mortē sunt interminati: sic factū est, ut deserti agri, uacuefacte sunt possessiones. Accessit his malis, q̄ idem Bilug matrimonio sui iura corripit, repudiata sorore pōtificis: fuit hęc causa inimiciorū p̄cipua occasio. Coeperunt res ecclesiarū paulatim titubare, nec fuit unde status nouelle ecclesie posset ad plenū cōualescere: eo q̄ Magn⁹ Otto iam pridē uita decessisset, mediūscq; necnō. III. Otto, bellis Italicis essent occupati. Ob quā rem Wādali tēporis oportunitate freti, non solū diuinis legibus, sed & Imperatorijs iussibus coeperūt paulatim obniti: solus Saxonie dux Benno (filius hic erat Hermāni ducis, quē Magnus Otto sublimauerat, quod in Saxonia diximus) aliquā dñationis umbrā, licet tenuē preterdere uidebat: cuius solo respectu, Wādaloꝝ impet⁹ sunt retardati, ne aut fidei Christiane palā renūciarent, aut arma corripērēt. Wagone in hoc rerum statu facto de medio, Ezico successit in cathedrā: iste suscepit ordinē a sanctissimo Adaldago, Hamburgēsi archiepiscopo. Quatuor ergo pontifices ante excidiū Aldenburgēsis ecclesie extitisse cōperimus, Marconē, Eguardū, Wagonē, & Eziconē: quorū temporibus Wandali utcūq; in fide perstiterūt: ecclesie per prouinciā sunt erecte, monasteria uiroꝝ ac mulierum Dzo feruentiū, constructa sunt plurima: Sed hęc tandem sub Ezicone res inclinauere.

CA. XL.

Rincipes eorū Wādaloꝝ, qui Winiti, siue Winuli dicunt, fuerūt eo tēpore filij Bilug, supra memorati principis: qui per Christianismum prim⁹ ex hac gente nobis innotuit: qui ad annū Christi nonagesimū octuagesimū, cum iam male Christian⁹ uideret defecit moriens, reliquit autē filios, Misizla, Naceon, & Sederich: sub quib⁹ pax conti-

nua fuit, & illi sub tributo Saxonib⁹ seruerūt. Sed Mizisla ille Obotritorū princeps, Christū palam cōfiteus, clam persequēbat: sororē cōsanguineam, Deo dicatā uirginē Hodicā, monasterio uirginū, cui preerat in Mecklinborg, extraxit, & cuidā Bolislāo inuitā scelerato iunxit cōiugio. ceteras uirgines, quę ibidē sunt repertę, aut militibus suis cōiuges tradidit, aut in terram Wilforę, seu Rugianorę transmisit: sicq; monasteriū illud deperit. Siquidē in dieb⁹ illis, permittente Deo, ppter hominū peccata, perturbata est apud Danos & Wādalos tranquillitas, & pulchris diuine religionis incrementis, inimic⁹ homo superseminauit zizania. Nam eodē fere tēpore Zuenotto, quem dixim⁹, res in ipsa Dāniā perturbauit. Quo tēpore cū iam Dāniā bono rege indigeret, factę sunt ille grauissime Danorū in Saxoniam excursions: uastatis initio maritimis Hadelerię: Inde maritimam omnē terrā Saxonie, ferro & igne deformatū, pugnātes apud Stadiū feliciter in Saxones. Sed per Visurgum ascēdentes, ductore Saxonē, peruenērāt in difficilima loca, cęsique sunt ad unū omnes: quam rem in Saxoniam dixim⁹: Harwarō Saxoni nomen erat, qui ductu suo hostes perdidit: quade re, nomē eius, carminibus patrijs, diu celebre permansit. Sed priusq; ad sequētia transeam⁹, reddendus est antiquitati suus honor, ut successiones principū agnoscamus: quorū est memoria nostra tam clara posteritas: duces dico Pomeranię, Stetini, Wolgasti, & Magnopolis. Aperuit autē primos nobis christianism⁹, nā qui fuerint in paganismo, priorib⁹ ānis, nobis sunt incōperti: Ottonis ergo. I. tēporib⁹, in hac maritima Wādalia, latissime dñabatur princeps illustis Bilug de quo supra memorauimus: Cuius ditionis latissimi termini, a Wisla fluuio, quē ueteres Vistulam uocāt, per maritimos tractus, peruenere in uicinā Cimbrorū: hoc est Iutlę, in ueterē urbē, quam Wādali sua lingua Starigard, Saxones uocauerē Aldēburgū in quā omni ditione olim floruerē urbes Wineta, maritima, & caput religionis in gēte, Rethre, Iulinū, Starigard, Wolgastū. Nonnulli arbitrant, Iuliam Augustam aliqñ uocitatā. Sed de his quid sentiā, non multo ante dixi. Demyri dominiū putant tum appellari, Hauerberg, Custin, Melchow, Kiffin, Rabel rebellionē uocari putant Mekelinburg, Mersburg, Aldēburgum, nunc rustica opida, tum ciuilitate institutę ciuitates. Hic Bilug filios reliquit Mizisla, de quo statim supra, Naccon, Sederich: quibus est partitus ditionem.

CA. XLI.

Irca quę tēpora impletus est annus a Christo. MIL. quo fortissimus Imperator Otto. III. cum iam tertio Romā uictor intrasset immatura morte subtractus occubuit: cui successit Hēric⁹ eius nominis. II. per electionem prior assumptus ad constitutionem, quam de electoribus Imperij Otto. III. cum Summo pontifice Gregorio sanciuit. Quo etiā tempore mortuo Bennone Hermāni filio, Bernardus filius, tertius eius stirpis, Saxonie dux, rebus p̄fuit: animosus iuuenis, parum memor uitę humilitatis, & Imperatorie, in domū ei⁹ largitatis, rebelles animos Hērico Imperatori est ausus ostentare. Cōmouit multā nobilitatem sibi aduersus Imperatorē cōspirantē: sed interuenere, quod in Saxoniam di-

Monialis locatur in matrimonio

Dani in Saxoniam

Dani casti

Wādalia facta Christiana tempore Ottonis. I.

Wineta caput religionis

Filij Bilug regis

Otto. III. uictor Romā intrauit

Bernard⁹ Saxonie dux rebellis.

Bernardus
dux turbat
ecclesias.

Wādalīc do
mini.

Wandali ex
cucit iugū

Expeditiō i
Italiam.

Prēliū in Ca
labria.

Causa mali
magni.

Canis ma
gnos dabit
latratus.

Iuramentū
in rebellione

ximus uiri boni, pacis zelatores, qui iuuenilē frangerēt impetū, & Imperatori illū reconciliarēt. Sed interim Wandali rebus a duce turbatis, de sua quoq; libertate cogitarunt: q̄ tributis grauarent. Bernardus enim dux omnes Saxonie ecclesias terruit atq; turbauit: illas presertim, que in rebellionē eius ad Imperatorē illius malicie noluerūt subscribere. Accessit his, q̄ idem dux gentē Winulorū per auariciā crudeliter opprimēs, ad necessitatem paganisimī cogit. Sane eo tēpore Wandalorū dominio potiti sunt Theodericus marchio Brandēburgensis, & dux Saxonie Bernardus: illo quidē orientālē, isto occidentalē premēte Wandalorū sub tributo prouincia: quorū ignauia nescio an improbitas, cogit Wandalos fieri Christiane fidei desertores: rudes enim in Christi fide gētiliū populos, quos optimi quondā principes cum summa lenitate fouerāt, temperātes rigorē his, quorū insistebant salutē: Isti uero tanta crudelitate insequuti sunt, ut excusso tandem seruitutis iugo, libertatem suā armis defendere cogerentur. Principes tum erant Wandalorū Mistiwoi & Mizidrag: quorū ductu seditio est inflāmata. nam Misilla horum pater, ad annū nonagesimūnonū moriens, hos filios reliquit successores. Proditū est ueterum narratione, q̄ idem Mistiwoi, postulauerit sibi dari cōiugem, ex neptibus quādam Bernardi ducis: quā etiam ille non negans spem fecit poscētī. Imminebat tum expeditio Henrici Imperatoris in Italiam: ad quā uocatus dux Bernardus, se accinxit. Intelligens hoc memoratus princeps Wandalorū: ut futurum matrimoniū aliquo in ducē obsequio mereretur: mille ex suis armabat in ducis comitatum: Ipse quoq; comes ibat duci proficiscenti. Cuncq; magna essent Imperatori prēlia in Italia, presertim Calabria, milites Wādalici in prima semper pugnātes acie, pene omnes perierunt: Qua ex re deuinctissimū sibi suum se habere ducem arbitrabatur. Cuncq; rediēs de expeditione, pollicitam sibi puellam deposceret, Theoderic⁹ marchio fertur rem disturbasse: consanguineā ducis, exclamans, non dandam canī. Quo ille audito uehemēter indignatus, abcessit. Dux ista comperiēs, non probabat, agebaturq; suspicatus, quod euenerat de rebellionē: missocq; post eum nūcio, reuocauit, ut optatis nuptijs potiretur. Ille amaricat⁹ fertur respondisse reuocanti: oportet generosam magni principis neptem, nobilissimo uiro copulari, non dari canī: magna nimirū sanguini postro gratia repēditur, pro obsequio: ut iam canes, non homines iudicemur: Si ergo canis fuerit ualens, magnos dabit latratus, & morsus. Et hęc dicens reuersus est in Wādaliam: & primo omniū abiit in ciuitatē Rethre, que est in terra Luticiorū in dominatu (ut coiectura est) nūc Stargardensi. Nam urbs tota deperijt: nec de nomine quicq; remansit.

CA XLII.

Onuocatis ibi Wandalorū principibus, qui orientē habitāt, causat⁹ est de iniuria irrogata, grauiq; cōtemptu, q̄ Saxonū estimatione gens omnis inter canes deputeē. At illi: merito, inquiūt, hęc pateris: qui spretis contribulibus tuis excoluisti Saxones, gentē perfidam & auaram. Iura ergo nobis, q̄ deferas eos, & stabimus tecum: quo iurāte, arma illi expediūt: & dum Bernardus dux abesset, bellis intētus ad inte-

riorem Germaniā: Wandali uastāt Nordalbingiā. Hęc est Holsatia, cum cōterminis. Deinde reliquā peragrantes Saxoniā, omnes ecclesias incēderunt, & usq; ad solū diruerūt. Sacerdotes aut, & reliquos ecclesiarū ministros, uarijs supplicijs enecātes, nullū Christianitatis uestigiū trās Albim reliquerūt. Apud Hamburgum, eo tempore, & deinceps, multi ex clero & ciuibus in captiuitatē abierūt: plures in odiū Christianismi sunt interfecti. Narrant seniores Wandalorū (ait Helmoldus, cuius hęc sunt fere ad uerbum omnia) qui omnes barbarorū res gestas memoria teneret: Aldēburgum ciuitatē populosissimā ex Christianis inuētā: sexaginta ibi presbyteri, ceteris more pecudum trucidatis, ad ludibrium sunt seruati: quorum maior loci prepositus Oddar nomen habuit. Ille ergo cum ceteris tali martyrio consummatus est: ut cute capitis in formā crucis incisa, ferro cerebrū singulis aperiretur: deinde ligatis post terga manibus, confessores dei, per singulas ciuitates Wandalorū sunt tracti, donec deficerēt. Taliter illi spectaculū facti, & angelis, & hominibus in stadio mediū cursus, uictorē spiritū exhalauerūt. Multa in hunc modum, per diuersas Wandalorū, & Nordalbingorū prouincias facta memorātur. Omnes igitur Wandali, qui intra Albim & Oderā habitāt, per annos LXX. & ampli⁹ Christianitatē coluerūt, omniū tēpore Ottonū triū Imperatorū: hoc modo se absciderūt a corpore Christi & ecclesie cui ante fuerāt cōiūcti. Hęc facta sunt ultimo tēpore Libentij archiepiscopi Hamburgēsis, sub duce Bernardo Bēnonis filio, qui populum hunc grauitē afflixit. Theodericus marchio, magnam antea tenens in Wandalico solo prouinciā, cui eadem fuit in gentem auaricia, similis crudelitas, qui occasionē prestetit auersioni gentis: depulsus honore, exutus est a Wādalīs omni suo principatu: prebendarius factus in Magdeburgo, miserā uitam in calamitate finiuit. Memoratus tamen Mistiwoi circa ultima tempora uite, ductus factorū pœnitētia, & ad cor reuersus, cū nollet Christianitatē deserere, pulsus patria, ad Bardos cōcessit: ibiq; fidelis cōsenuit & finiuit: Bardorū uicū appellāt Bardewick. XLIII.

Isturbatis rebus sacre religionis per Wandaliā, Folquardus post d Eziconē, qui ante tumultuationē rebus excessit humanis, in pontificatu erat Aldēburgēsi: cum inundatio illa & euastatio fieret: ut cuncq; saluatus, eualit periculū. Cuncq; uiderent, nullā sibi superesse spem fructificandī, in credito sibi populo, propter feruorē recentis crudelitatis: abiit in Norwagiam: ibiq; multos domino lucratus, cum gaudio rediit Bremam. Per absentiam autem eius, cum res ad quādam trāquilatē denuo cōponeretur: & spes aliqua affulgeret, admittēde a populo predicationis: ordinatus est a metropolitano Hamburgensi, quem Vnwanum fuisse cōiicio, in sedem Aldenburgēsem, mortuo iam Folquardo, Reginbertus. Is tēpora sua in predicatione diuini uerbi feruēs cōsumpsit, quieuitq; in pace Vnwanus autem metropolitānus, cum Bernardū ducem iam Imperatori conciliaffet, prudēter apud ducem effecit: ut Wandali tributo moderato ad ducis quoq; beneuolētiam redirēt. Ad matris autem Hamburgensis ecclesie restorationē, uenerabilis metropolitānus, fertur post cladē Wan-

Saxonia uastatur.

LX. pbrī trucidati.

Theoderic⁹ marchio.

Folquardus episcopus.

Reginbert⁹ episcopus.

Bēno ep̄s.

Querela de
ademptis ec
clesiæ bonis.Curtes resti
tutæ ep̄o.Werbenare
gia arx.Simulata
promissio.

dalicā ciuitatē & ecclesiā fecisse nouā: simul ex singulis congregationibus
 suis, quę uiroꝝ essent, tres eligēs fratres: ita ut duodecim fierēt qui in Ham
 burgo, canonica degerēt cōuersatione, & populū auerterēt Idololatrię cul
 tu: Ordinauitq; in Wandalia, mortuo Reginberto, Bēnonē, uirū prudētē,
 qui de fratribus Hāburgēsis ecclesię, electus, in populo Wādalorū, multū
 prædicādo fructū attulit. Hic sane magne deuotionis uir cupiens Aldēbur
 gensis sedis diruta omnia restaurare, perquirere cœpit de possessionibꝰ &
 redditibus, quos ad ius episcopale Magni Ottonis deputauerat institutio,
 Sed quia post excidiū Aldēburgensis ecclesię, primitiua instituta, & ma
 gnorū principū donationes uenerāt in abolitionē, & Wādalorū possessio
 ni cesserāt, memoratus pōtifex in præsentia ducis Bernardi questus est: qm̄
 Wagrij & Obotriti ceteriq; Wandalorū populi, debita sibi & ecclesię ne
 garent stipendia: quid faceret? Ea de re principes Winulorū, a duce sunt in
 colloquiū euocati: & inquisitione habita, quare pōtifici legitimā subtrahe
 rent annonam. Illi prætere de cœperunt, uarias exactioꝝ impositiones.
 Expedire sibi egredi terra, q̄ implicari maioribus uectigalium p̄sionibus:
 Considerās igit̄ non posse instaurari ecclesiastica iura, secūdū eam formā,
 qua fuerāt tempore Ottonis. In petitione adhibita, uix obtinuit: ut de quā
 libet domo paupere uel diuite, per oēm Obotritorū terrā, duo numi pōtifica
 libꝰ soluerēt impensis. Præterea curtes ille nouissime Buzu & Nezetma &
 ceterę possessiones in terra Wagriorū, episcopo restitute sunt rursus incolē
 de. Illa uero prædia, quę fuere in remotiore Wandalia: quę olim, ad Aldē
 burgēse episcopiuū pertinuisse cōmemorat antiquitas: quorum nomina de
 Ritzewe, Morize, Cusni, cum attinētis suis, episcopus Bēno, nullatenꝰ per
 ducē obtinere potuit, licet ad ea requirēda enixius cōtēderet, per oportu
 na tempora. Postq̄ aut̄ placuit pijsimo Cæsari Henrico curiā celebrare in
 arce Werbena, iuxta Albim fluuium, ad experiundos pertentādoscq; ani
 mos Wandalorum: uenerūt omnes principes Winulorum in præsentiam
 Cæsaris: seq; Imperio ad bonum pacis, & tranquillitatis commoda, ob
 temperaturos semper, sunt protestati: Ibi quoq; Aldēburgensis pontifex,
 ueterem super iuribus ecclesię suę renouauit quæstionem. In facie Imper
 ratoris, interrogati Wandali de possessionibus, ad ius ecclesię spectātibus,
 recognouerūt, urbes aliquot, suburbiaq; ecclesiastici iuris esse, & ad pōtis
 ficem pertinere. Præterea omnes Obotriti, Kiffini, Polabi, & Wagrij, &
 ceteri Wandalorū populi, qui terminis Aldēburgensis ecclesię cōcludebā
 tur, polliciti sunt dare omnē censum, quem pro decima Magnus Otto, ec
 clesiasticis stipēdijs deputauit: quorū tamē pollicitatio plena simulatione
 fuit. Statim autem, ut Cæsar soluta curia se uertit ad alia, nihil de promissis
 impleuere. Dux quoq; Bernardus, in armis quidē strenuus, sed totus aua
 ricie seruiens, Wādalos, quos e uicino positos, bellis siue pactionibꝰ sube
 gerat, tantis uectigaliū p̄sionibꝰ onerauit: ut nec memores dei, nec sacer
 dotibus ad quicq; essent beneuoli. Quāobrē Christi cōfessor Bēno, uidēs
 legationis suę ministeriū, a principibꝰ seculi, nō solū nō adiuuari, sed penitꝰ
 impediri, casso labore fatigatus, cum nō inueniret ubi quiesceret pes eius:

peruenit ad sanctissimū uirum Berwardū Hildesemēsem episcopū, ostens-
dens ei angustias suas, & querens in tribulatione consolationē. Ille ut erat
uir humanissim⁹, collegit hospitē: prebuitq; exulati hospitalitatis humani-
tatem, & de facultatib⁹ ecclesie sue suppeditauit ei uite stipendia, quatinus
ad legationis sue opus exiens, & rediens, inueniret stationē tutam, in qua
pausaret. Eo tēpore, memorat⁹ pōtifex Berwardus in possessione, que sibi
hereditario iure prouenerat, magnam fundauit ecclesiā, amplissimis ut ui-
deri potest impēsis, in honorē sancti Michaelis archangeli: quo etiā copi-
osam monachorū turmam, ad seruiendum deo, cōgregauit. Cōsummata
igitur ad uotum basilica, ad denunciātū dedicationi festum, conuenit im-
mensa multitudo, ubi sinistrū ecclesie latus Berno episcop⁹ dedicaret, a po-
pulo cōpressus & attritus, post paucos dies, ingrauescēte morbo, uita fun-
ctus est. In aquilonari eius ecclesie regione, honestam obtinuit peregrinus
pontifex sepulturam: in ecclesia, quam ille rogatus benedictionis munere
consecrauit.

CA. XLIII.

Einerus illi in Aldenburchensi ecclesia succedens, benedictionē &
m consecrationē episcopale obtinuit a Libentio secūdo, Hamburgēsi
archiepiscopo: nec amplius preferūt annales de gestis eius. Vnde
conijcim⁹, breuē fuisse eius presulatū. Abelinus post illū ordinat⁹, ab Ale-
brando metropolitano. Quo tēpore, pax solida fuit in Wandalia. Hoc tā-
etsi testis noster asseueret, pacem fuisse solidā per Wandaliā, ita accipimus:
quia nulla tenuerūt arma: soluere p̄ceres consueta Saxonib⁹ tributa: rusti-
ca plebs, pro sua consuetudine, impositum censum non reusabat. Cæte-
rum, in quo maior uis erat, non erat pax ad Deum: abiectaerat Christiana
religio: redierūt ad uomitum canes: nec id dux Saxonie magnopere cura-
bat, tributis & censib⁹ cōtentus: & si obniteret, nō suppetebāt uires, aduer-
sus tantam nationē. Regū opus erat & Imperator, reponere iugū, quod
ab initio imposuere genti. Nam primus Otto Imperator, adegit post Da-
nos & Wandalos suscipere Christi iugū: quod (ut diximus) per tempora
triu Ottonū tenuerūt, & proiecerūt per occasionē contēpt⁹ principis Mi-
stiuoi: nec ante receperūt, q̄ armis Hērici Leonis ducis Saxonie, qui po-
tentia reges equabat, a terra, & a mari, pressuris Waldemari primi, Dano-
rum regis adigerent: quod sequētia tempora monstrabūt.

XLV.

Ed paulo ante hęc tempora, Henric⁹ Imperator, in Bohemiā pa-
s rahat expeditionē, armis adiut⁹, inter alios principes etiā Bernar-
di ducis Saxonie. Belli autē gerendi hęc suberat tum ratio. Cū Po-
loni, Bohemiciq; Romano parerēt Impio: orta inter eos simultate, & perin-
de bello: Imperator suarū esse partiū duxit, de legib⁹ pacis tractare, impe-
rauitq; utriq; ut ab armis discedāt: iusticia & equitate, nō bello decertēt.
Cōtumacia uidebat apud Bohemos: q̄ Biticeslaus dux insolentior esset
Bohemorū, ex numero filiorū ad arma ualentū, animos ducens. Quinq;
enim sustulit ex Iutta natos: Spigniteū, Conradū, Wladislaum, Iarimirū,
& Ottonē. Iam antea uictor Vngariā quoq; peruastabat. Duxit ergo in
Poloniā, ulturus aui iniurias: q̄ ille oppressus esset a Polonis: cum etiā illi

Berward⁹
episcopus.Fundatur ec-
clesia.Cōprimitur
episcopus.Libentius
archiep̄s.Pax in Wā-
dalia.Canes ad uo-
mitum.Imp. in Bo-
hemiam.Quinq; filij
ducis Boh.

•
Superbum
responsum.

Imperator
uincitur.

Vincit Bohemus.

Mandatum
folidum.

Pax inter
fratres.

Conradus Imperator
in Wandalos.

Male Christianus
confoditur.

•
Crudelitas
magna.

Cracouiā adimerent. Imperator iterum Bohemo mādāt, quē abstulisset Polonis, reddat; alioqui armis adigēdum. Duxit ille lenius, & mādātā & minas remādās Imperatori; se tributa debere annua Imperio, boues centū uiginti, talēta centū quinquaginta, ea se paratū exhibere quotānis: Supra id, si quid posceret, Imperatorē ab equo discedere. Impator magno agmine ducit in cōtumacem: densis syluis: magno exercitu, difficulter ingredit. Bohemiam: Ingressus autē excipitur insidijs: multis suorū captis, ac trucidatis. Sed tum nihil salubri⁹, q̄ retro pedem ducere. Parte ex altera Bernardus Saxonū dux uictor ingredit, & uastato solo, qd erat in conspectu: ubi casum Imperatoris accepit, onustus prēda regreditur. Sequēti tamen anno, reuersus enim copijs Imperator, perpulit ducē ut se dederet. Impator autē, rebus ex sentētia inter Bohemū & Polonū compositis, reduxit exercitum. Huic duci iam rebus excedēti, successit maior natus filius Spitigneus. Is omnes Teutonici nominis excedere iubet prouincia: nec matrē Teutonici sanguinis, passus est intra limites cōsistere ditionis. Nec mitior in fratres, quos etiā bello persequitur. Wladislaus ad Andream regē Vngarię profugit: ceteri se fratri permittūt. Reuocat⁹ inde Wladislaus ex Vngaria, pace inter fratres sequuta recepit quę sua essent: & unde ad bonum modum, pro rerū qualitate se sustineret. Nec enim passi sunt dirimere paternam ditionē, recte sentientes, quod si seruassent in hunc diē Germanię principes, res multo florent per Germaniam pulchrius: Stetitq; sub hoc duce diu quieta Bohemia.

CA XLVI.

Conradus Sueuus Romanū tenebat Imperium, qui insolentiam Wandalorū, a Christo & Imperio deficientiū, non tulit. Quo factū est: ut Winulos frequētibus bellis attereret. Verūtamen Christiana religio, & cultus domus dei, paruū recepit tum per arma incrementū: prepediente auaricia ducis Saxonū: tributis immaniter inhiabat. Didicerē prefecti, qd principi gratū cernerēt. Nā omnia corradētes, nec ecclesijs, nec sacerdotibus, quicq; sunt passi, esse residui. Principes Wandalorū tum fuere filij Mistiwoi, qui deficiens moriēdo ad annū Christi .XXV. post mille, successores reliquit filios: quorū hęc nomina Anatrog, & Gneus, tercius Vdo male Christianus: unde etiam pro crudelitate sua, a quodam Saxonū transfuga, improuise confossus est: Cuius filius Godescalcus nomine, apud Luneburgum, scholasticis erudiebatur disciplinis: qui morte patris comperta, fidem reiēcit cum literis: amneq; transmissis, peruenit ad gētem Winitorū: congregataq; multitudine latronū, percussit in ultionē patris, omnē terrā Nordalbingorū. Ibi semper prima Wandalorū palestra in exercenda seuitia, q; nulli ibi protectores uiderētur. Tantas autē strages fecit Christianę plebi, ut crudelitas omnē modū excesserit: nihilq; remās sit in Holsatorū, ac Sturmariorū prouincia, siue eorū, qui Thietmarsī dicuntur: qd manus eius effugerit, preter notissima illa præsidia: Etzeho, & Bokelenborg. Illo enim se quidā armati cōtulerūt cū uxoribus & paruulis, & substantijs, quę direptioni superfuerant. Quadam igitur die, cum memoratus princeps Godescalc⁹, latrocinali more per uicos & cāpos uagaret

uidēs regionem, uiris & ecclesijs pridem refertam, nunc redactā in solitudinem: exhoruisse fertur, proprię crudelitatis opus, & tactus dolore cordis, intra se deliberauit, a nepharijs coeptis tādē cohibere manus. Auulfus ergo parumper a socijs, & quasi ad insidias exiens inopinate offendit quēdā Saxonē Christianū: qui cum armatum uenientē eminus fugeret: ille clamore sublato, hortatur ut subsistat: iurat se illi nihil nociturū. Cūq; uir timidus, recepta fiducia, substitisset: coepit pcutari ex eo, quis esset, aut quid nosset rumoris. At ille, ego inquit, sum homo pauper Holsatia natus, sinistros aut rumores quotidie experimur: quia princeps iste Wandalorū Godscalcus, multa mala infert populo & terrę nostrę: siq; crudelitatis suę satiari querit sanguine nostro, tempus aut esset, ut uindex deus ulcisceretur iniurias nostras. Cui Godscalcus: multum, inquit, coarguis uirum illum Wandalorū principē, reuera enim multas ille pressuras excitauit populo & terrę uestre uindex tamē paternę cedis est ardētissimus: Ego sum qui tecum loquor: propterea ut loquamur apertius: doleo uicem uestrā: mihiq; impositum esse tātū sumere ultionis in Deum & Christicolas: uerū tamē, iam uehementer cupiens redire in gratiā eorū, quibus tātū ultionis irrogauit: accipe ergo uerba mea, & reuertaris ad populū tuū: annūcia, ut ad locū illum (significabat aut quē uellet) mittāt uiros fideles, qui mecum agant de foedere & pacis cōditionib;. Quo facto, omnem hanc turbā latronum, quę mihi magis necessitate, q̄ uoluntate alitur, dimittam. Cū aut uenisset ad presidium homo rusticus, in quo Saxonū reliqui magno timore delituerūt: intimauit senioribus uerbum absconditum: suggerēs omnimode, ut mitterēt uiros ad prefinitum colloquium. At illi non intenderunt, reputātes dolum insidijs oportunum.

CA. XLVII.

Ost non multos dies, cum idem Godscalcus, iam fiducia concepit pte pacis incuriosus transiret, a duce captus est: & in uincula more latronis est cōiectus. Reputans ergo dux uirum fortem, & ad arma strenuū, utilem sibi futurum: cōperto etiam q̄ iam de pace cogitauerit, mādaueritq; Saxonib; Transalbinis: inijt cū eo foedus, & honorifice donatum abire permisit. At ille dimissus, abiit ad regem Danorū Kanutū, & māsit apud illū multis diebus, uarijs bellorū, laborūq; exercitijs, in Norwagiā, in Angliā, uirtutis sibi decus cōsciscens, adeo apud regem fit cōmēdat; ut ad regij generis nuptias perueniret. Inde uero lōgo postliminio, in terram patrū suorū redire meditatus: non facile dimittitur a rege. Kanutus enim rex, paternarū memor iniuriarū, bellum parauit in Iulianenses Wandalos. Cauerant enim sibi Iulianenses memorati: ut tertio capto Zuenone Kanuti patre, sacramētum prestaret, se nunq; qd acciderat, uindicaturū: qd pius rex, iam in Christi religione deuotus, sedulo impleuit: Sed filius Kanutus: quod patri per iusiurandum non licuit, ille sibi putauit implēdum primitias inde belli auspiciatus, si piam patris causam uindicaret. Itaq; parata armorū expeditione, nauigauit e Dania sua in portū, & oppugnata aliquādiu ciuitate, rebus pactione compositis, ad urgētiora bella respexit. Dum ista gererētur ad litt; Germanici maris: Godscalcus

Pius dolor
Godscalci.

Godscalcus
trit; offert
pacem.

Godscalcus
pitur.

Relaxatur
icto foedere.

Rex Danorū
in Iulianenses.

Godscalcus
fidelissim⁹.

Conradus
Imperator.

Suecię & An-
glie reges fi-
lij Danorū
regis.

Expe- sio in
Wandalos.

Octo princi-
pis filij i bel-
locadūt.

Pax firmat⁹.

Godscalc⁹ hę
reditatē recu-
perat.

cus, quod diximus, patrē quoq; suum uindicās ista peregit, quę cōmemo-
rauimus, magnis inde rebus gerendis, Kanut⁹ rex Godscalcū semper ad-
hibuit. Erat ille inter regij corporis custodes, uir semper habitus fidelissi-
mus. Post multa autem reuersus in patriam, quātū prius in euertenda, tā-
tum tūc in reducēda Christi religione impiger laborauit: nec quieuit, do-
nec omnē, qui per illū defecisse uidebat, populū, cum multis alijs ad diui-
nę religionis iura reduceret. Et prosperatū est opus in manu ei⁹. Erat tum
(ut dixim⁹) in Romano Imperio Cōradus Sueu⁹, qui Henrico filio uxo-
rem accepit memorati Kanuti filiam, potentissimi Danorū regis: qui etiā
cum Imperatore Conrado ad percipiēdā Romę coronā profectus est per
Italiam: memoriā renouās patrum suorū, Gothorū diu ibi regnātium. In-
de uero regressus Kanut⁹ filijs suis regna uiu⁹ dimisit. Sed Suecię & An-
glie regibus filijs, pater superstes, solū reliquit Knutonē, sui sanguinis hę-
redem. Is Norwagiam inuadēs, pactus est cum magno diui Olauī regis
filio: ut qui ex duob⁹ alteri fieret superstes, alteri⁹ regnū suo cōiungeret,
& teneret utrunq;: Eaę pacta iuramēto regum & procerū, sunt firmata:
Cunq; Knuto Danię rex prior decessisset, Magn⁹ ex fcedere iurato, Da-
niā possedit, proceribus regni, iusurādum preferētib⁹ sanguini. Iam Ma-
gnus duobus regnis insignis, mouit expeditionē in Wandalos, itinere ter-
restris: Ex Iutiā ducens per Holsatiā in Wādaliā. Occurrit illi magno ag-
mine princeps Winulorū, Ratibor, & manu cōserta cum Danis, cadit in
acie ductor. Filij autē eius, quos ille octo reliquerat, omnes ad arma uali-
dos, bella cum Danis renouāt, & ipsi omnes ad interneconē cędunt. Wi-
nuli tñ obseruātes tēpora, quib⁹ Magnus rex alijs implicitus bellis, eis oc-
currere non posset magno agmine uastantes Iutiā, usq; Ripam opidum
tum florens perueuerūt, sed rex preoccupatis illis, apud Sleswicū demora-
tur egressuros: ibiq; prelio excipiēs redeūtes, multa ex his millia strauit.
Pax inde firmatur utrinq;, Godscalcus, & si iam in Wandalia ageret, ta-
men quia in principatu non agebat, permisit rem suo Marte decurrere: nec
sue uicis esse dicebat, se rebus ad se non spectātibus, cum magna partium
multitudine immiscere. Igitur ad omnia quietus exitum demorabat.

FINIT LIBER. II.

INCIPIT LIBER III.

Godscalcus interea reuersus in Wandaliā, cum inuenis-
set hereditatē suam ab alijs inuasam, dimicare cōstituit,
& comitatē uictoria possessiones cum principatu ex in-
tegro recepit. Statimq; ad cōquirēdum sibi apud De-
um magni meriti locum intendens animū: Wandalorū
populos, quos Christianitatis ab olim cœpit obliuio ad
recuperandā fidei gratiā, & ad recipiēdā religionē, quā
abięcerāt, excitare cōtendit. Infinita autē gentiliū multitudo, per instanti-